

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

XV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

BUDAPEST 1986.

Szerkesztő:

Selmeczi Kovács Attila

ISSN 0133–8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Engedélyszám: III/Szl/426/1980.

Felelős kiadó: Balassa Iván

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Megrendelhető Kara Tiborné titkárnál

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1986. évi (98.) közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság 1986. június 4-én az ELTE Bölcsészettudományi Kar tanácstermében tartotta meg 98. évi rendes közgyűlését. A közgyűlést **Balassa Iván** elnök nyitotta meg, majd ismertette a Választmány határozatát a társasági kitüntetések odaítéléséről. A javaslatokat a közgyűlés megszavazta. Az indokolásokat **Paládi-Kovács Attila** főtitkár ismertette.

1986-ban a Györffy István Emlékérmeket Fél Editnek ítélte a Választmány. **Jankó János Díjjal** – pénzjutalom és oklevél – **Fejős Zoltánt** és **Örsi Juliannát** tüntette ki a Társaság. Közgyűlés a kitüntetéseket egyhangúlag megszavazta, elnök átadta az oklevelet és pénzjutalmat.

Belföldi tiszteleti tagjává **Imre Samu** nyelvészprofesszort választotta meg a Társaság, külföldi tiszteleti tagokat is választott a közgyűlés: **Imar Talve** finn, **Veress Sándor** svájci, **Ingeborg Weber-Kellermann** NSzK-beli etnográfusokat. **Pataki András** jugoszláviai tanárt pedig külföldi levelező tagjává választotta a közgyűlés.

A főtitkári beszámolóban **Paládi-Kovács Attila** részletes áttekintést nyújtott az elmúlt időszakban végzett sokirányú munkáról. **Füzes Endre** a pénztárosi, **Bodó Sándor** a számvizsgáló bizottsági jelentést terjesztette a közgyűlés elé. A beszámoló jelentéseket a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Balassa Iván elnök megköszönte az elmúlt időszakban végzett munkát. Emlékeztetett arra, hogy a Társaság 1989-ben ünnepli fennállásának 100 éves évfordulóját. Méltó centenáriumi megemlékezésre készülünk, a Társaság történetének megírását **Kósa László** vállalta és minden reményünk megvan arra, hogy az évfordulóra az Akadémiai Kiadó megjelenteti a kiadványt. A közgyűlésnek köszönetet mondott munkájáért, majd felkérte **Barabás Jenőt** előadása megtartására.

A közgyűlési záró plenáris előadást **Barabás Jenő** *Periódusvizsgálatok a néprajzban* címmel tartotta meg.

A Társaság új kitüntetettjei

FÉL EDIT

A magyar néprajztudomány egyik kiemelkedő egyénisége, aki Györffy István és **Bátky Zsigmond** mellett kezdte el néprajzi pályafutását. Egész életében egyetlen intézményben, a Néprajzi Múzeumban dolgozott, melynek Textil és Népviselet Gyűjteményét tudományosan megalapozott gyarapítással a világ élvonalába emelte. Muzeológiai munkásságának számos érdeme közül kiemelkedik az új leltározási rendszer kidolgozása, mely ma is kötelező valamennyi néprajzi gyűjteményben, a tárgyak megszólaltatása, a rendszeres és a falu társadalmi rétegeit tükröző gyűjtési módszer, a néprajzi kiállítások élővé tétele, mellyel új iskolát alapított. Ismereteit, tudását napjainkban is átadja azoknak a fiataloknak, akik egyre többen fordulnak hozzá.

A Magyar Néprajzi Társaságba több mint ötven éve lépett be, majd 1985-ben tiszteleti tagjaink sorába választottuk. 1945-ben vállalta az Ethnographia szerkesztését, olyan időben, amikor annak léte forgott veszélyben. A szerkesztésében megjelent négy és fél évfolyamra a magyar néprajztudomány mindig büszkén tekint.

Tudományos munkásságát 1934-ben kezdte el. Két falu monográfiájával: *Harta néprajza, Kocs 1936-ban* olyan példát mutatott, amit azóta is sokan igyekeznek követni. Fél Edit számos viseleti dolgozata mellett a társadalomnéprajz megindítója Magyarországon, amit legkorábban Martosról és Kocsról készült dolgozatai bizonyítanak. Ilyen jellegű munkáit később a bukovinai székelyekről és Átányról szóló dolgozataival gyarapította és 1948-ban összefoglalta e terület eddigi kísérleteit és eredményeit, mely azóta is kézikönyv az e területen kutató szakemberek számára. Alapvető az a munka, melyet Hofer Tamással, mint társszerzővel Átányról végzett, amely számos tanulmányban és könyvben látott napvilágot. Három alapvető munka ezek közül németül és angolul jelent meg, így magyar kiadása nem fejthette ki azt a hatást, amit külföldön gyakorolt. Számos könyve mutatja be a népművészet különböző ágait, e téren Hofer Tamással megjelentett összefoglalásuk sok nyelvre lefordított alapvető kézikönyv. Legutóbb egy mezőkövesdi paraszttasszony életének bemutatásával Párizsban ért el nagy sikert.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított *Győrffy István Emlékérmét* 1986-ban Fél Editnek ítélte oda.

ŐRSI JULIANNA

1950-ben született Karcagon. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem-néprajz szakán szerzett diplomát 1974-ben. Ezután a karcagi Győrffy István Nagykun Múzeumban dolgozott történész beosztásban. 1982-től a túrkevei Finta Múzeum igazgatója.

Munkássága sokirányú és elsősorban az Alföldhöz, szűkebb szülőföldjéhez kötődik. A társadalomnéprajz, a demográfia és a jelenkutatás áll érdeklődése előterében, publikációi e tárgykörökből születtek. Kiváló gyűjtő, terepmunkás, amit a múzeumok adattárai, raktárai bizonyítanak. Feldolgozásainak újszerűsége a társadalomnéprajzi vizsgálatokban mutatkozik meg. Írásaiban egyszerre tükröződik a kívül- és belül-látás erénye. Kutatói objektivitással, de a belülről látással mutatja meg a vizsgált közösséget. Erre egyik legszebb példa a *Karcag társadalomszervezete a XVIII–XX. században* című disszertációja, ami megjelenés alatt áll.

Külön említést érdemel kiállításszervező, múzeumszervező tevékenysége. Fáradhatatlan a múzeumi munka végzésében, a dokumentum- és tárggyűjtésben. Kitűnő, didaktikus kiállításai sok módszertani újítást is hoztak. Ilyen kiállítása pl. „A parasztházaktól a toronyházig” vagy a most is látható „A Nagykunság a XVIII. században” c. kiállítása, amelyikkel az újraserveződő, a Bácskába telepés rajokat kibocsájtó szülőföldnek állít emléket.

Fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság 1986-ban a *Jankó János Díjat* Őrsi Juliannának ítélte oda.

FEJŐS ZOLTÁN

1954-ben született Balassagyarmaton. A debreceni Kossuth Lajos tudományegye-

temen végezte a néprajz szakot és szerzett diplomát 1979-ben. Az egyetem elvégzése után a Néprajzi Múzeum alkalmazásába került és ott az Adattári Osztályon a gyűjtés-szervezést, a társadalmi gyűjtők munkájának irányítását kapta munkahelyi feladatul. E feladat kapcsán választotta meg a Magyar Néprajzi Társaság az Önkéntes Gyűjtő Szakosztály titkárának 1982-ben. 1985 októbere óta a Magyarságkutató Csoport tudományos munkatársa.

Tudományos érdeklődése a ritusok, hiedelmek, népszokások problematikájára terjed ki. Művei közül kiemelkedő és módszertanilag is értékelendő *Hiedelemrendszer, szöveg, közösség* c. monográfiája. A Néprajzi Közlemények két kötetét kitevő munka Karancseszi néphitének originál gyűjtését és színvonalas, modern szempontú elemzését tartalmazza. Figyelmet érdemel tájékozottsága az urbanizáció néprajzi vizsgálati lehetőségeiben, a nemzetközi kutatási trendekben. E témakörben több tanulmánya jelent meg. Reménykeltő kutatásokat folytatott amerikai magyar közösségben, s általában véve is tájékozott a határon kívüli magyarság néprajzi kutatásának problematikájában. Kiemelhető idegen nyelvi ismerete, kutatói elhivatottsága, szorgalma, ami eredményes pálya kibontakozását ígéri.

Eddigi eredményei és különösen könyve alapján, a Magyar Néprajzi Társaság 1986-ban a *Jankó János Díjat* Fejős Zoltánnak ítélte oda.

IMRE SAMU

az MTA rendes tagja, az MTA Nyelvtudományi Intézetének ügyvezető igazgatója, címzetes egyetemi tanár. Csűry Bálint tanítványaként kezdettől fogva nagy érdeklődést mutat a néprajz kérdései iránt. Első könyve (*A felsőöri földművelés*. Debrecen 1941) szülőföldje, Burgenland népi földműveléséről szóló egyetlen munka. Sokat tett e vidék nyelvtudományi és néprajzi feltárása érdekében, mert pl. a Felsőöri tájszótár nagyon sok néprajzi adatot is tartalmaz. A kolozsvári fazekasságról és annak szókincséről írt dolgozata megfelelő történeti háttérrel mutatja be ezt az addig alig ismert népművészeti ágat. Munkássága a népköltészet kutatásához is kapcsolódik. A *Szabács viadala énekéről* szóló könyve e területen alapvető módszertani eredményeket is hozott.

Imre Samu egyik előkészítője, gyűjtője és szerkesztője volt a Magyar Nyelvatlasznak. Az ő kezdeményezésére számos olyan kérdés került be, amelyek néprajzilag is közvetlenül hasznosíthatók. A szókincsre vonatkozó térképlapoknak döntő többsége sok tanulságot rejt egy-egy terület néprajzkutatói számára is. Legutóbb akadémiai székfoglalójában is, éppen ezen a területen, sok néprajzi vonatkozást is felvetett. Munkásságában törekedett, a Magyar Tudományos Akadémián belül is, a néprajz ügyeit elősegíteni.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság Imre Samut *tiszteleti tagjai* sorába választotta.

Külföldi tiszteleti tagok

ILMAR TALVE (Turku, Finnország) egyetemi tanár, a turkui egyetem néprajzi intézetének nyugalmazott vezetője. Az általa vezetett intézetben az ipar felé orientálódó, volt falusiak kultúrájának, életmódjának feltárásával és bemutatásával iskolát teremtett a finn néprajzban. 1980-ban e témakörben megjelent összefoglalása a finn népi

kultúráról nemzetközi elismerést keltett. A magyar néprajzzal személyes kapcsolatai vannak, sokszor volt támogatója magyar ösztöndíjasoknak. Kiemelkedő szerepe volt 1984-ben az első finn–magyar néprajzi tanácskozás megvalósításában.

VERESS SÁNDOR (Bern, Svájc) a berni konzervatórium zene-etnológia professzora. Az 1930-as években szoros kapcsolatba került Kodály Zoltánnal, akinél zeneszerzői tanulmányait is végezte. Kodály és Bartók Béla irányításával népzenei gyűjtőmunkában vett részt. Az 1930-as években a moldvai csángók körében végzett gyűjtőmunkája kéziratos anyagát a közeljövőben újra induló Magyar Népköltési Gyűjtemény megjelenteti. A magyar néprajz fél évszázaddal ezelőtti múltjának élő tanúja, aki világhírűvé tette a magyar népzene kutatást, illetve az ezen alapuló zeneszerzést.

INGEBORG WEBER-KELLERMANN (Marburg, NSzK) a marburgi Phillips Egyetem tanára, 1983-ig az Európai Etnológiai Tanszék vezetője. A modern német néprajzi kutatás egyik legjelentősebb képviselője. Tudományos kapcsolata magyar kutatókkal évtizedek óta folyamatos. Az 1950-es évektől többször részt vett magyarországi kutatásokban, melyeknek eredményeit számos dolgozatában, könyvében, tudományos néprajzi filmekben tette közzé. Szoros kapcsolatot tart magyarországi egyetemek néprajzi tanszékeivel, ahová tanítványait is szívesen rendszeresen elhozza. Magyar ösztöndíjasoknak szívesen nyújt segítséget.

Külföldi levelező tag

PATAKI ANDRÁS (Laskó, Jugoszlávia) tanár évtizedek óta végez néprajzi gyűjtőmunkát. A népelet különböző területeit, főleg a hiedelem hagyományokat kutatja és gyűjti. Feldolgozásai rendszeresen megjelennek a helyi lapokban, de Magyarországon is olvashattuk írásait.

A Társaság új tagjai

1985. december 11-én felvett tagok:

Asztalos Árpádné – Debrecen, Babulka Péter – Bp., Dankó Erika – Debrecen, Dévai János, Dévai Jánosné – Debrecen, Erdész Judit Mária – Eger, Eszenyiné Borbély Mária – Debrecen, Farkas József – Mátészalka, Fejér Gábor – Makó, Fuszek Csilla – Bp., Facskó Zsuzsanna – Baja, Frankovics György – Pécs, Gazda László – Debrecen, Gergely István – Debrecen, Göllner Aurélné – Szentendre, Gulácsi Zsuzsanna – Pécs, Herczegh Mária – Debrecen, Horányi László – Debrecen, Juhász Judit – Debrecen, Karsai Gyöngyi – Bp., Kocsmár Krisztina – Tápiószéle, Kóti Edit Marietta – Komádi, Lami István – Bp., Liszka József – Érsekújvár, Mukicsné Kozár Mária – Szombathely, Nagy István – Bp., Soltész Viktória – Debrecen, Somodi Tamás – Dunakeszi, Szelényi Károly – Bp., Tálasi Istvánné – Bp., Tóthpál Tamás – Debrecen.

1986. február 26-án felvett tagok:

Barati Antónia – Bp., Hajdú Natália Lilla – Orosháza, Helmeczy József – Csehszlovákia, Illés Gabriella – Bp., Kishegyi Viktória – Baja, Rékai Miklós – Bp., Répási Imre – Putnok, Sándor Ildikó – Bp.

1986. április 23-án felvett tagok:

Berényi Zsolt – U.S.A., Bordás Attila – Jugoszlávia, Borosné Pavlics Irén – Bp., Csiszár Mária – Románia, Csobai Lászlóné – Békéscsaba, Dedinszky Gyula – Békéscsaba, Érdi Nóra – NSZK, Fülemile Ágnes – Bp., Fodor Ferenc – Szeged, Gáll Éva – Kaposvár, Hajdúné Csakajda Ildikó – Hódmezővásárhely, Kozma Gábor – Szeged, Krajczár Károly – Szombathely, Ráczevi Ágnes – Bp., Surányi Dezső – Cegléd, Schöberl Magdolna – Bp., Ny. Nagy István – Veszprém.

1986. október 15-én felvett tagok:

Baksy Rezső, Baksy Rezsőné – Onga, Csökmei Márta – Bp., Csőri István – Megyaszó, Deáky Zita – Bp., Lágler Péter – Bp., Oláh Gyula – Tapolca, Sápi László – Nagykáta, Szűcs Ernő – Püspökladány, Schubert Gabriella – West-Berlin.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Hungarológiai Kongresszus Bécsben

1986. szeptember 1–5.

Az utóbbi években kiszélesedő osztrák–magyar kulturális együttműködés kiemelkedő eredményeként könyvelhető el a II. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus, amely mozgósította a világ legkülönbözőbb részén működő hungarológusokat: irodalomtörténészeket, műfordítókat, nyelvészeket, művelődéstörténészeket és néprajzkutatókat. A rendezvény méretét jelzi a közel négyszáz résztvevő, akinek kétharmada Magyarországról érkezett, és a kerekén kétszáz előadás, ami a kongresszus négy napja alatt plenáris üléseken és hét párhuzamos szekcióban hangzott el.

A Magyar Filológiai Társaság által második alkalommal rendezett nemzetközi kongresszusnak (az elsőt 1981-ben Budapesten tartották, 1. erről Néprajzi Hírek X. 1981. 9–10.) a Bécsi Egyetem adott otthont; az előkészítést és a szervezést az egyetem Finn-Ugor Intézete valamint az Osztrák Kelet- és Déleurópai Intézet vállalta magára. Az előkészítő bizottság a helyszínek és a képvislet tudományágaknak megfelelő központi témát jelölt ki „A magyar nyelv, irodalom, történelem és néprajz a Duna-völgyi népek kultúrájával kölcsönhatásban, különös tekintettel a 18–19. század és a 19–20. század fordulójára” címmel. Ezen belül a szekcióülések tematikája az egyes tudományszakok szerint oszlott meg a művelődésbeli pluralitástól a nyelvtudománynak a nemzeti tudat formálásában betöltött szerepéig.

A kormány szintű megnyitőünnepséget követő plenáris ülésen irodalomtörténeti és nyelvészeti előadás mellett néprajzi is szerepelt: **Balassa** Iván a magyar népi kultúrát a szomszéd népekkel való történeti kapcsolat aspektusából vizsgálta. A plenáris ülésszak másik néprajzi előadását **Gunda** Béla tartotta, aki Közép-Európa kulturális fejlődésébe ágyazva értékelte a magyarság népi műveltségének fontosabb területeit.

Az aránylag szerény számú néprajzi előadás (alig harminc) két szekció között oszlott meg, melyek a következő címet viselték: „A paraszti polgárosodás kérdései a Duna-völgyében. A népi kultúra fellendülése és hanyatlása” valamint „A népművészet mint a nemzeti kultúra forrása”. Az előadások a kijelölt szekciótémákat különböző oldalról közelítették meg, mint pl. tudománytörténeti szempontból (**Kósa** László, **Andrásfalvy** Bertalan, **Nagy** Ilona), a periodizációvizsgálat alapján (**Kisbán** Eszter, **Fejős** Zoltán), a ponyvairodalom és paraszti írásbeliség felől (**Kriza** Ildikó, **Küllös** Imola), az iparosság szemszögéből (**Létai** Miklós, **Lukács** László), valamint a népviselet és nemzeti öntudat összefüggése tekintetében (**Lehtinen** Ildikó). Az előadók nagyobb része a magyar és az osztrák népi kultúra történeti kapcsolatára mutatott rá a paraszti műveltség valamely területének konkrét vizsgálatával, mint pl. **Ujváry** Zoltán a népi színjátászás, **Voigt** Vilmos a monda- és mesekutatás, **Olsvai** Imre és **Móser** Zoltán a páva-dallamok, **Erdélyi** Zsuzsanna az archaikus népi imádságok, **Schubert** Gabriella a nemzeti viselet, **Selmeczi** Kovács Attila a paraszti eszköz kultúra, **Tátrai** Zsuzsanna a jeles napi szokások, **Horváth** Terézia az ékszer kultúra elemzésével. A paraszti polgárosulás megnyilvánulási formáiról adott képet **Györgyi** Erzsébet a 19. századi parasztlakodalom,

Gergely Katalin a népviselet, **Gráfik Imre** a hajósvállalkozás, **Verebélyi Kincső** a népi grafika kérdésének áttekintése révén. A népi kultúra nemzeti sajátosságaira mutatott rá **Bárth János** a kalocsai népművészet, **Banó István** a népdalszövegek vizsgálata alapján. A programban szereplő romániai és jugoszláviai előadók – sajnálatos módon – nem vettek részt a kongresszuson, ami alól a többi szekció sem jelentett kivételt.

A kongresszus résztvevőinek emlékezetes marad az a szívélyes vendéglátás, amiben a rendezők részesítették a nem jelentéktelen számú vendéget és jól szervezett egész napos alsó-burgenlandi ill. Duna-völgyi tanulmányi kirándulással tették változatosabbá a hosszú ülésorozat programját. A kongresszus zárszavában **Berend T. Iván**, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke értékelte a kongresszus eredményeit és tudományos jelentőségét. Ezt követően került sor a Filológiai Társaság közgyűlésére, amely többek között elfogadta, hogy a következő kongresszust öt év múlva Szegeden rendezik meg.

Selmeczi Kovács Attila

A II. finn–magyar szimpózium

1986. augusztus 25.–szeptember 1. között került sor a II. finn–magyar szimpózium megrendezésére. Az egyhetes program Szentendrén kezdődött, ahol a Szabadtéri Néprajzi Múzeum látta vendégül a tanácskozás résztvevőit.

Augusztus 26-án az Eötvös Kollégiumban **Hajdú Péter** nyitotta meg a tudományos tanácskozást, melynek témája ezúttal a falu és a város kapcsolata volt. **Kodolányi János** bevezetője után a következő előadások hangzottak el: **Balassa Iván**: Die Herkunft der Schichten der ungarischen Volkskultur; **Veikko Anttila**: Dorfforschung in Finnland im 20. Jahrhundert; **Dankó Imre**: Men and Houses in Today Hungary; **Matti Rasanen**: Die Stadtforschung in Finnland im 20. Jahrhundert; **Sárkány Mihály**: Town, Village, Modernization; **Martti Linkola**: On the Development of the Agricultural Landscapes of Finland; **Helena Honka-Hallila**: Industriestadt als volkskundliches Forschungsobject; **Füzes Endre**: Stadtische Einflüsse auf die Bau- und Wohnkultur der ungarischer Dörfer nach zweiten Weltkrieg.

Az augusztus 27. nap programja kirándulással kezdődött: Parádon a Palóc-házzal és a kocsimúzeummal ismerkedhettek meg a vendégek, majd a szimpózium következő színhelyére, Noszvajra utaztak tovább. Este a Gazdaház udvarán fogadta őket a község tanácselnöke, majd a noszvaji barlanglakás- és pinceéptímenyeket tekintették meg.

A tanácskozás másnap Noszvajon folytatódott **Kajja Heikkinen** Research Problems of an Early Industrial Community; **Jouko Heinonen** Market Tradition in a Town; **Niedermüller Péter** Urban Anthropology and the Life History Approach: A Hungarian View; **Andrásfalvy Bertalan** Wandel der Siedlungsstruktur in Süd-Ost-Transdanubien seit Mittelalter bis zu Heute; **Pirkko Sallinen-Gimpl** Methoden der Dorfforschung in Finnland előadásaival, majd 28-án **Timo Virtanen** Research Problems of Furnishing in Towns; **Antti Metsankyla** Karkkila – from Rural Village to an Industrial Town; **Lukács László** Volkskundliche Forschung in der Palotaer Vorstadt von Székesfehérvár; **Paládi-Kovács Attila** Some Characteristic of Communication in an Industrial District

(North Hungary); **Petercsák** Tivadar *The Products of the Forest in the Popular Exchange of Goods between Town and Village*; **Risto Koskinen** *Die Möglichkeiten des Museums in den stadthethnologischen Forschungen* címmel tartottak előadást. Délután kirándulással folytatódott a program, a szilvásvárad Szalajka-völgybe, ahol a szabadteri Erdei Múzeumot tekintették meg a vendégek, majd Egerbe visszatérve a szépaszszonyvölgyi Pincemúzeumot látogatták meg, s sétát tettek a történelmi belvárosban és a várban is.

A noszvaji konferencia utolsó napján előadást tartott **Kocsis Gyula** a Cegléd környéki mezővárosi és falusi reformátusok házassági kapcsolatairól; **Leena Hilpinen** a finn naiv festőkről, **Szarvas Zsuzsa** a falu és az idegenforgalom kapcsolatáról és **Bereznai Zsuzsanna** a falu és a város közötti falucsúfoló szokásokról.

Délután a mezőkövesdi Matyó Múzeum és a Mezőgazdasági Gépek Gyűjteménye megtekintése után a vendégek visszautaztak Budapestre, ahol további két napot töltöttek városnézéssel és múzeumlátogatással.

Bereznai Zsuzsanna

Magyar–szlovák bilaterális konferencia

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport és a Szlovák Tudományos Akadémia pozsonyi néprajzi intézete közötti együttműködés keretében 1986. október 7–10. között „A tradicionális kultúra továbbélése a szocialista társadalomban” címmel bilaterális néprajzi konferenciát tartottak Budapesten. A Néprajzi Kutató Csoport által szervezett rendezvényen a pozsonyi néprajzi intézet igazgatónöje, dr. **Božena Filova** akadémikus valamint az egyetemi néprajzi kabinet vezetője, dr. **Emilia Horváthová** docens is részt vett. Mindkét intézetet három fős delegáció képviselte.

A metodológiai, a néphagyomány és folklorizmus elméleti kérdéseivel foglalkozó bevezető előadásokat követő tanácskozás túlnyomó részben folklorisztikai érdeklődésről tanúskodott. A három nap alatt elhangzott 22 előadás a szlovákiai magyarság és a magyarországi szlovákok kulturális kapcsolataival, a néphagyomány megőrzésének kérdéseivel egyaránt foglalkozott. A szomszédnépi kapcsolatok vizsgálatát többen a néphagyomány egyes területeinek konkrét elemzésén keresztül világitották meg.

A konferencia hazai előadói a Kutató Csoport munkatársain kívül az ELTE Szláv Tanszéke, a KLTE Néprajzi Tanszéke és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei múzeumi szervezet munkatársaiból tevődött ki. A konferencia a borszónyi szlovák falvakba tett tanulmányi kirándulással zárult.

S. K. A.

Kapcsolatok rendszere a Káli-medence falvaiban (Tanácskozás Kővágóörsön 1986. szeptember 20–21.)

A két világháború között a hazai tudományok rendszerében a néprajztudomány előkelő helyre került: olyan tudományá vált, amely fontos megállapításokat tett, kérdéseket adott fel más, nálánál nagyobb múltra visszatekintő tudományoknak is. Ezt a

szerepét látszólag elveszítette az utóbbi negyven évben, s a „hivatalos” értékrendben is hátra szorult. Eredményeit zárt szaktudományi eredményként tartották számon, s ma is jobbra úgy tekintik, mint a történeti kutatásokon belül a helytörténeti vizsgálatokat. Az utóbbi néhány évben azonban mind a néprajz, mind a helytörténeti kutatások mennyiségükkel, majd minőségükkel is figyelmet keltve gazdag forrásként bukkantak elő, s ma már úgy tekintenek rájuk – ha csak egyes kutatói csoportosulások is –, mint olyan bázisra, amelyről megújítható történetkutatásunk, s a néprajz is.

Több konferencián is felmerült már: a tízkötetes magyar történet miért nem merített nem csak bővebben, de egyáltalán ebből; hovatovább az új összefoglaló munkát e kutatások java méris képes megkérdőjelezni bizonyos pontokon. Elmondható ez a néprajzra is. A vidéki múzeumok anyaga sokak előtt ismeretlen, a vidéki múzeumi évkönyvek, kiadványok gazdag anyaga – noha ennek már külön bibliográfiája is van – a kutatók új megállapításai szintén elkerülik a központi kiadványok íróinak figyelmét, s úgy kerülnek fontos témák feldolgozásra országosan, hogy a vidék irodalma szórványosan kap bennük helyet. Pedig nemcsak az anyag, hanem a kiforrott módszer, komplex szemlélet, s az új megállapítások is felkelthették volna azok figyelmét, akik veszik a fáradságot és megnézik a több kötetre rugó, folyamatosan megjelenő *A magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája* című kiadványt, felkeresik központi könyvtárait, ahová köteles példányokként e kiadványok (reméljük teljesen) bekerülnek. Az, hogy megéri ez a keresés a törődést, jól mutatja a Káli-medence kutatóinak II. konferenciája, amely három évvel követte az elsőt, s egy kistáj módszeres feltárásáról adott hírt azoknak, akik ide elutaztak.

S. Lackovits Emőke, a veszprémi múzeum osztályvezetője jó öt évvel ezelőtt kezdte meg egy munkaközösség szervezését, hogy a Káli-medence falvainak egész kultúráját feltárja. A Veszprém megyei múzeumokon kívül a munkába bekapcsolódott a Fejér megyei múzeumok több munkatársa is, s néhány más vidéki és országos intézményeknél dolgozó, e tájjal foglalkozó néprajzkutató. Különösen fontos volt, hogy a munkának, a módszeres előkészítő és kutató tevékenységnek megnyerték Veszprém és Zala megye levéltárosait, s a pápai és veszprémi egyházi levéltárak munkatársait. A kutatáshoz csatlakoztak a helyi kutatók, nyelvjárási, földrajzi nevek gyűjtésével foglalkozó pedagógusok is. Ugyanakkor komoly támogatást kaptak a kutatók a lakosságtól, a hivatalos szervektől, s a helyi egyházközségektől is. A megindított kutatásoknak ez a mostani ülés már második szeletét adta, s közben akik nem voltak jelen az elsőt, a Veszprém megyei Múzeumok Közleményeinek lapjain, külön kis tanulmányokat tartalmazó kötetben, s egyéb fórumokon is megismerkedhettek a kibontakozó kutatás eddigi eredményeivel.

A második tanácskozást dr. **Törőcsik** Zoltán megyei múzeumigazgató nyitotta meg, s mutatta be a kutatás eddigi történetét is.

A **Szabó** László és **Andrásfalvy** Bertalan elnökletével lezajlott, húszperces beszámolókat engedélyező üléseken élénk vita is kibontakozott, s nagyon fontos volt, hogy a megjelentek bőséges kiegészítéseket, levéltári ajánlásokat, továbbkutatási lehetőségeket villantottak fel a témák további elmélyítése érdekében. Havasné **Bede** Piroska „A káli-medence mint földrajzi egység”, **Veress** D. Csaba első ülésen elhangzott előadásának folytatásaként „A Káli-medence a török és kuruc háborúk korában” címmel tartott az egész tanácskozást megalapozó előadást. **Halász** Imre is múltkori témáját foly-

tatta korban, elemezve az oktatást az 1800–1918 közötti időszakban. **Hudi József** a kismemesi birtokforgalomról, **Csoma Zsigmond** a Káli-medence és az Őrvidék gazdasági (borkereskedelmi, s ehhez kapcsolódó egyéb kulturális) kapcsolatairól rajzolt érzékletes képet. A szorosan vett néprajzi előadások erre az alapra szilárdan épülhettek. **Selmezi Kovács Attila** a földművelés és állattartás kapcsolatáról, **Lukács László** a balatonhenyei közös udvarokról, **H. Csukás Györgyi** a bútorkészítőkről és bútortípusokról tartott előadást az anyagi kultúra köréből, mindannyiszor figyelve a külső és belső kapcsolatokra, társadalmi háttérre. A jogász képzettségű, immár komoly néprajzkutatóvá érett **Gelencsér József** pontos jogi terminusokkal is körülírt előadása a ledolgozások munkák rendszerét vázolta fel, **S. Lackovits Emőke** a rokonság és temetkezési rend bemutatására vállalkozott nagy apparátussal, sokoldú forrásanyagot felvonultatva. **P. Madar Iona** a három évvel ezelőtti témáját folytatva, most a katolikus lakosság ünnepi szokásairól beszélt. A tanácskozást Sófalviné **Tamás Márta** kitűnő nyelvjárási dolgozata (Azonosságok és különbségek a balatonfelvidéki és bakonyi nyelvjárásban) és **Boros Edit** „Evangélikus és katolikus névadási szokások Kővágóörsön” című felolvasása zárta. Az előbbi a külső, az utóbbi a belső kapcsolatokra és különbségekre irányítva a figyelmet.

A tanácskozás élénk vitái, egymást segítő kiegészítései jó és színvonalas végeredményt ígértek, s egy majdani monográfia tervét vázolták fel. A múzeum kis kiadványt is megjelentetett erre az alkalomra, amely tartalmazza a kutatás melléktermékeit, apró cikkek gyűjteményét, amelyek menet közben keletkeztek.

Szép és felemelő volt az az aktus s **Selmezi Kovács Attila** beszéde, amely a nagy előd **Sebestyén Gyula** kővágóörsi sírjánál az emlékezés koszorúit és virágait helyezte el. A koszorúzáson **Sebestyén Gyula** családjának tagjai is jelen voltak.

Az egész falu szíves fogadtatása tette lehetővé a tanácskozást, de külön meg kell említeni dr. **Rohály Gábor** nevét, aki két estén is házában látta vendégül a kutatókat, s lehetőséget adott az elmélyültebb, kötetlenebb eszmecsereire is!

Szabó László

Dunántúli néprajzi nap Székesfehérváron

A székesfehérvári István király Múzeum, a TIT Fejér megyei Néprajzi Szakosztálya és a Veszprémi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága 1986. október 3-án a Múzeumi és Műemléki Hónap keretében Székesfehérváron dunántúli néprajzi napot rendezett. A színvonalas rendezvényen megjelentek a Dunántúlon dolgozó és tevékenykedő néprajzos szakemberek és önkéntes gyűjtők. A tudományos tanácskozást **Selmezi Kovács Attila**, a VEAB Néprajzi Munkabizottságának elnöke nyitotta meg, aki bevezető előadásában a dunántúli néprajzi kutatások eredményeit és feladatait tekintette át. A rendezvény megnyitójához kapcsolódva adta át Szabó Mária Rózsa a TIT Országos Néprajzi Választmányának emléklapját dr. **Lackovits Emőkének**, a veszprémi Bakonyi Múzeum osztályvezetőjének az évek óta végzett eredményes ismeretterjesztő tevékenysége elismeréséül.

A tanácskozás előadásai a népszokások témakörében adtak tájékoztatást a Du-

nántúlról. „Népszokások Székesfehérváron a XVIII. században” címmel tartott előadást **Lukács László**. Gazdag levéltári adatokat felsorakoztató beszámolójában többek között szólt a Luca napjáról, a betlehem-i játékokról, az aprószentekelésről és a húsvét hétfői népszokásokról. **Varró Ágnes** a Székesfehérvár Felsőváros búcsúszairól és az általuk felkeresett búcsújáráshelyekről beszélt. **Tisovszki Zsuzsanna** az Esztergom–Szentgyörgymezőn gyűjtött gazdag népszokás-anyagát mutatta be. **Gelencsér József** Sárkeresztes népi jogéletéből adott ízelítőt, szólt a falu társadalmi szerkezetéről, a kötelmi-, magán- és büntetőjog formáiról.

A délutáni előadások sorát **Lackovits Emőke** nyitotta meg, aki a dunántúli református keresztelési szokásokról beszélt. A bemutatott történeti és recens anyagot 27 kutatóponton tárta fel. **Liszka József** a farsangvégi alakoskodó felvonulásokról számolt be a szlovákiai Kisalföld területéről. **Madar Ilona** a Káli-medence tavaszi népszokásaival foglalkozott. Előadásában főleg a vallási szokásokat emelte ki. Végül pedig **Sófalviné Tamás Márta** a szentgáli pásztorünnepeket mutatta be, melyek nemcsak a naptári ünnepekre, de a pásztorok egyéb ünnepeire is kiterjedtek.

A tanácskozás végén a résztvevők meghívást kaptak a következő esztendőben szintén a Múzeumi és Műemléki Hónap keretében sorakerülő néprajzi napra Esztergomba. Majd **Lukács László** vezetésével megtekintették a székesfehérvári Rác-templomot, az épülő palotavárosi skanzent és a néprajzi parkot.

Sófalviné Tamás Márta

Előzetes híradás a 8. Nemzetközi Ethnographia Pannonica Szimpozionról

A 8. Nemzetközi Ethnographia Pannonica Szimpoziont 1987. május 27–29. között Székesfehérváron rendezi meg a Magyar Néprajzi Társaság Ethnographia Pannonica szakosztálya, és az István Király Múzeum. A szimpozion témája: *Az árucseré néprajza a pannon térségben*. Ausztriai, csehszlovákiai, jugoszláviai és magyarországi kollégáinktól elsősorban a népi árucseréről, a vásárokról, piacokról, piackörzetekről, vásárvárosokról, az áruszállításról, fuvarozásról, tutajozásról, csempészetről várunk 20 perces, német vagy angol nyelvű előadásokat. A szimpozionra a székesfehérvári és a veszprémi múzeum közös kiállítást rendez az István Király Múzeumban a közép-dunántúli népi árucseréről. Bemutatkozik a konferencia résztvevőinek reprezentatív gálaműsorával a Fejér Megyei Népi Együttes is. A szimpozionhoz egynapos kirándulás kapcsolódik Székesfehérvár – Veszprém – Zirc – Mór útvonalon. Az előadások Székesfehérváron a Technika Házában lesznek, szállást az Alba Regia Állami Építőipari Vállalat szállodájában biztosítunk.

A szimpozionra a külföldi kollégákat már meghívtuk. A magyarországi kollégák számára meghívót és jelentkezési lapot Társaságunk 1986. decemberében küld. Szeretettel hívunk és várunk a 8. Nemzetközi Ethnographia Pannonica Szimpozionra minden dunántúli kollégát, valamint a pannon térség néprajzával, a népi árucseré kutatásával foglalkozó vagy az iránt érdeklődő nem dunántúli szakembereket is.

Lukács László

CIMA 8, Budapest 1987

A Mezőgazdasági Múzeumok Nemzetközi Szövetsége (AIMA) nyolcadik kongresszusát (CIMA 8) Budapesten tartja, 1987. szeptember 7 és 11 közt. A kongresszus témája: „Nők a mezőgazdaságban: tevékenységek, szerepek és ezek múzeumi bemutatása”. Az előkészítés a budapesti Mezőgazdasági Múzeumban folyik dr. Szabó Lóránd főigazgatónak, az AIMA elnökének irányításával, a szervezést az AIMA titkára, Szabó Anna tartja kézben ugyanott. Címük: Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest 5, Pf. 129, 1367.

1985–86 telén az előkészítő bizottság tájékoztató kérdőíveket küldött ki és a program összeállításához előadásokra, témákra vonatkozó javaslatokat kért. A beérkezett számos válasz alapján meg tudták tervezni az egyes ülésszakok témaköreit. Ezeket az alábbiakban ismertetjük. Előadás tartására 1987. március 1-ig lehet még jelentkezni Szabó Annánál, egy oldalas kivonat beküldésével és annak megnevezésével, hogy az előadó melyik ülésszakra szánja előadását. Amikor ezt a tájékoztatót leírjuk, még nem tisztázódott pontosan, hogy mennyi lesz a magyar résztvevők részvételi költsége.

A tervezett téma-tömbök, szekciók a következők:

1. *A nők szerepe a mezőgazdaságban a történelem folyamán.* Ez a szekció a férfiak és a nők szerepeivel fog foglalkozni, egymáshoz vonatkoztatva és a nők szerepével a mezőgazdaság fejlődésének különböző szakaszaiban, hagyományos társadalmakban és az iparosodás befolyása alatt. A témakör érzékeltetésére néhány javasolt előadás címét idézzük: „Női munka a magyarországi késő feudalizmus mezőgazdaságában”, „A nők szerepe a mezőgazdaság kialakulásában”, „A nők szerepe a hagyományos kelta társadalomban”, „Női munka schleswig-holsteini tejgazdaságokban a 18–19. században”. További javasolt témák: „A nők tevékenységének gazdasági jelentősége”, „Nők mint kenyérkeresők”.

2. *Nők a mezőgazdaságban, 1850–1950.* Ebben a szekcióban szó lesz a hagyományos kultúrák bomlásáról, az iparosodásról, gyarmatosításról, a világháborúkról, ideológiákról – összefüggésben a nők szerepével. Az eddigi elfogadott előadások között ilyen címek találhatók: „A női munkaerő jelentősége az angol mezőgazdaságban 1850 óta”, „A parasztasszony a Nemzeti Szocializmusban”, „A Women's Land Army Angliában, 1939–1945”. A további javaslatok közt szerepel: „A gépesítés befolyása a női munkára”.

3. *Nők a mai mezőgazdaságban, hozzávetőleg 1950-től a jelenig.* Itt fölmerülnek a nők szerepére vonatkozó kérdések szocialista és kapitalista országokban, jóléti államokban, a Harmadik Világ országaiban, valamint a gyarmati rendszer megszüntetésének és a neo-kolonializmusnak a hatásai. Néhány az előadáscímek közül: „Női mozgalmak társadalmi és gazdasági változásokért Indiában”, „Nők és modern mezőgazdaság Svédországban”, „Hagyományos és modern női szerepek Észtország mezőgazdaságában”. Javasolt téma még: „Mezőgazdasági múzeumok hozzájárulása az éhség leküzdésében a Harmadik Világban”.

4. *Háztartás, gazdaság, nevelés és oktatás: szerepek és jelképek.* Ebbe a szekcióba kerülnek azok a témák, amelyek a nők szerepével foglalkoznak a családi gazdálkodásban, az iskolában és az iskolán kívüli oktatásban, valamint dolgozatok a nők képeiről a közkultúrában. A javasolt előadások közül egyesek a nők tevékenységével fog-

lalkoznak az élelmiszer tartósításában. Mások címe: „Cseh háztartási iskolák szerepe a mezőgazdasági termelés növelésében és az életmód megváltozásában parasztok közt”, „Szövés és fonás: női termelő szerepek és jelképek”, „Földműves nők levelező lapokon: valóság és képzelet.” További javaslatok: „Anyák és gyermekek a múltban”, „A nők funkciója a falusi népművészetben”.

5. *A nők munkája és szerepe a mezőgazdaságban: múzeumi ábrázolás.* Ez a szekció múzeumi kiállításokat és programokat fog bemutatni, melyek a nők szerepeivel és munkájával kapcsolatosak. Néhány cím ebből a szekcióból: „a farmer és felesége egy napja”, „Falusi asszonyok – munka és szórakozás, 1830–1980”, „A nők szerepe a magángazdaságról a közösségi mezőgazdaságra való átmenetben az NDK-ban és ennek a szerepnek a visszatükrözése az NDK mezőgazdasági múzeumaiban”, „Farmer asszonyok Maine partvidékén: szerepeik és tevékenységeik értelmezése”, „Falusi asszonyok bemutatása az amerikai ún. élő történelmi farmokon”, „A falusi nők élet struktúrái a történelemben és ezek múzeumi közlésének lehetőségei”.

A szervezők foglalkoztak azzal a tervvel is, hogy külön szekciót nyitnak a nők társadalmi helyzetével foglalkozó előadásoknak, a társadalmi osztályok kérdésének, de az eddig befutott javaslatok nem jeleztek elegendő érdeklődést e témakör elkülönített tárgyalása iránt.

A szervezők örülnének, ha minél több magyar néprajzkutató, folklorista bekapcsolódna a budapesti kongresszus munkájába. A tervezett ülészakok, szekciók keretét adhatnak a szorosabban néprajzi témák elhelyezésében.

Hofer Tamás

SZEMÉLYI HÍREK

Az MTA Néprajzi Kutató Csoportban 1986. július 1-től igazgatóhelyettesé dr. **Hofer Tamás** nevezték ki. Osztályvezetői megbízást kapott dr. **Andrásfalvy Bertalan** kandidátus, dr. **Bartha Antal** a történelemtudományok doktora, dr. **Hofer Tamás**, dr. **Kriza Ildikó** kandidátus, dr. **Selmeczi Kovács Attila** kandidátus; osztályvezetőhelyettes dr. **Filep Antal**; tudományos titkár dr. **Niedermüller Péter**. A Kutató Csoport vezetőinek megbízatása 1988. december 31-ig szól.

*

A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatójává 1986. október 1-től dr. **Füzes Endre** kandidátust, a Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársát nevezték ki.

*

A Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettesévé nevezték ki 1986. november 1-től dr. **Selmeczi Kovács Attila** kandidátust, a Néprajzi Kutató Csoport osztályvezetőjét.

*

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport új tudományos főmunkatársa 1986. november 1-től dr. **Szilágyi Miklós**, aki osztályvezetői megbízást kapott.

A jászágói Helytörténeti Gyűjtemény

A jászágói Helytörténeti Gyűjtemény a Jászság egyik leggazdagabb és legérdeke-
sebb gyűjteménye. Törzsanyagát az a tárgyegyüttes alkotja, amelyet az 1960-as évek
elején gyűjtöttek össze a helybeli általános iskolás gyerekek, Macsi Sándor iskolaigaz-
gató vezetésével. Ágó község 1962-ben ünnepelte fennállásának 10. évfordulóját (ko-
rábban, mint Ágó-szőlő Jászárokszálláshoz tartozott) és ugyancsak ebben az évben ka-
pott villanyt a falu. Az évforduló tiszteletére a már korábban összegyűjtött tárgyakból
helytörténeti kiállítást rendeztek a Művelődési Otthonban. Az ünnepséget követően
azonban a kiállított tárgyak ismét raktárba kerültek, s újbóli bemutatásukra csak tí-
zenkilenc év múlva nyílt lehetőség. 1979-ben az iskolák körzetesítése folytán Ágón
is megszüntették az általános iskola felső tagozatát, s ekkor a megüresedett tantermet-
ket a tanács átadta helytörténeti kiállítás számára. Az épület tatarozás után, a már
meglevő és az újonnan gyűjtött tárgyakból, Macsi Sándor irányításával megkezdték a
helyiségek berendezését. A kiállítás kivitelezésében — amelyhez szakmai segítséget
Tóth Jánostól, a Jász Múzeum igazgatójától kaptak — a falubeliek is aktívan közremű-
ködtek. A gyűjteményt 1981-ben nyitották meg a közönség számára.

A Helytörténeti Gyűjtemény két nagyobb részre tagolódik. Az egyik részében is-
kolatörténeti kiállítás kapott helyet. Jászágón 1898–1924-ig csupán ún. „zugiskolák”
működtek. Ágó első tanítója Szklenár János volt, de működött zugiskola a 320-as ta-
nyában Boros Lajos, valamint a 647-es tanyában Bolyóczy János és Kovács János ve-
zetése alatt is. Ezekben az iskolákban a tanév októbertől márciusig tartott, a tanterv-
ben pedig egyéni elképzelés szerint írás, olvasás és a számolás elemei szerepeltek. Az
oktatásért járó tandíj 1 korona és egy véka búza volt. Jászágón 1924-ben épült fel az
általános iskola társadalmi összefogással, amelynek első hivatásos tanítója Látos Fe-
renc volt.

A „régí iskola” címet viselő kiállítás egy századeleji falusi iskolába kalauzolja el a
látogatót. Ott láthatjuk a régi iskolapadokat, a korabeli táblát, s az egykori iskolai tan-
szereket: palatáblákat, fatolltartókat, tankönyveket, munkafüzeteket és iskolatáskákat.
Figyelemreméltó érdekessége a kiállításnak az 1876-ból származó mértéktábla, az
1938-as keltezésű hittan szorgalomjegy, valamint a könyvhordó tarisznya, a „bakó” és
az ún. „segédtanító”, a nádpálea. A régmúlt emlékei mellett az úttörő mozgalom doku-
mentumai és tárgyi emlékei is helyet kaptak a terem egyik sarkában, de ott találjuk az
iskola első rádió és televízió készülékét is. Ebben a teremben kerültek bemutatásra a
régí gyerekjátékok (szappan- és agyagfigurák, bodzapuska, rongylabda, fabábuk, csut-
ka állatok, zsebkendő egerek, ördögkak, üveggolyó, háromkerekű fabicigli, szánkó,
fatalicska stb.) és ugyancsak itt láthatjuk azokat az olvasmányokat, amelyek a tanyai
parasztember házához is eljutottak (pl. biblia, Pozsonyi diéta 1808-ból, kalendáriu-
mok stb.).

A gyűjtemény másik részében látványos régészeti kiállítás fogadja a látogatót.
A szakszerűen berendezett vitrinekben koronként kerültek bemutatásra a régi kultú-

rák – építkezés és mezőgazdasági munkák során előbukkant – tárgyi emlékei. Találunk itt őskori gabonaörlőkövet, kőbaltát, bronzedényeket, szarmata gyöngyöket, római cseréptálat és pénzeket, honfoglaláskori gyűrűket, valamint szőlőmetsző kacort, sarlót és juhnyíró ollót a török korból.

A terem másik felében találjuk – a hely szűke miatt kissé zsúfoltan – a gyűjtemény rendkívül gazdag néprajzi tárgye gyűjtését. Helyet kaptak a kiállításban a régi mezőgazdasági szerszámok, a szövés-fonás és a világítás eszközei, a méhészkedés tárgyi emlékei, korabeli térképek, cselédkönyvek, táncmulatsági meghívók, az egykori paraszti és polgári viselet ruhadarabjai. Itt láthatjuk többek között azt a 18. századi épületgegendát is, amelyen a következő felirat olvasható „BUDAI PÁL HÁZA 1788. MÁJ. 4.”, valamint Dobai László 1916-ban, Prágában készített türelemüvegét, Gulyás Béla faragott borotvatartóját és Illés Mihályné 1920-ból származó bábakönyveit.

A közkedvelt és sokak által látogatott kiállítás gondozója, féltő őrzője Macsi Sándor, akinek lelkes és kitartó munkája eredményeként évről-évre újabb tárgyakkal gyarapodik a már eddig is igen jelentős gyűjtemény.

H. Bathó Edit

Néprajzi fényképek Veszprémben, a Bakonyi Múzeumban

Nemrég nyílt meg a Bakonyi Múzeum új állandó kiállítása, s alig fél év múlva időszaki kiállításon kaptunk ízelítőt a múzeum fotótárának gazdag néprajzi anyagából.

A II. emeleti megújult kiállítási teremben megrendezett fotókiállítás a Bakony és a Balaton-felvidék népének életét elevenítette fel a helyszínről gyűjtött archív fényképek, valamint a múzeum fotótárának anyaga segítségével. A fényképeket Vajkai Aurél, Nagy László, Herkely Károly készítették az 1930–1950-es években, ezeket egészítette ki Róka Lajosnak a közelmúltban készített néhány fényképe. A kiállítás így egyben tisztelgés volt a néprajzos elődök előtt, akik a Bakonyi Múzeum néprajzi fotóanyagát létrehozták. A kiállításon látható felvételek zöme a hagyományos paraszti életforma felbomlása előtti időben készült, legtöbbször ma már pótolhatatlan. A mindennapi élet, a munka, az ünnepek olyan pillanatait örökítették meg, amelyek már csak az idősebb generáció emlékezetében élnek.

A kiállítást Illyés Gyula szavai vezetik be:

Íme az én népem,
Íme az én népem,
Apáimnak népe.

A képsor a keresztelő képével indul, s a temető sírjeleivel zárul. Végigkíséri az emberi élet állomásait, a családban, közösségekben élő ember hétköznapijait és ünnepeit, az évszakok rendjéhez igazodó munkáját, szórakozását. Az egyes tematikus részeket Bálint Sándor, Fülep Lajos, Sinka István, Erdei Ferenc, Illyés Gyula, Vajkai Aurél műveiből választott rövid, gondolatébresztő idézetek vezetik be.

Az első képsorokon megelevenedik az emberi élet színtere, a falu, a ház. A család, a falu közösségét örökíti meg a következő képek: a századunk elején készült, egykor a szobák falát díszítő családi fényképek, s a néprajzos által ellesett pillanatké-

pek (közösségi munkák, szüret, vásár, búcsú, májusfa állítás, foghúzás, hajnyírás stb.). A gazdálkodást bemutató fotókon kirajzolódnak a két ökológiailag különböző táj gazdálkodásának sajátosságai (szőlőültetést, szőlőmetszést, pincéket, szőlőpréseket ábrázoló képek a Balaton-felvidékről; „birkafóka”, szarvascsapda állítás Szentgálon, szénégetés, faeszköz faragás, vízimalmok a Bakonyban).

A fényképekből mozaikszerűen összeálló kép a Bakony és a Balaton-felvidék néprajzi sajátosságait úgy illusztrálja, hogy közben részesei leszünk elődeink minden napjainak. A kiállítás így tiszteletadás a táj népe előtt is, aki szorgos munkájával alakította ki annak mai képét.

H. Csukás Györgyi

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Gunda Béla köszöntése

Gunda Béla Herder-díjas egyetemi tanár 1986. karácsonyán ünnepli 75. születésnapját. Ebből az alkalomból köszönti őt a hazai és külföldi kollégák, barátok és tanítványok népes serege. Üdvözlük őt tisztelői, mindazok akik ismerik, számon tartják, megbecsülik több mint fél évszázados munkásságát.

Rövid köszöntőmben nem térhetek ki Gunda Béla sokoldalú tudományos munkásságának ismertetésére. Csupán azt hangsúlyozom, hogy Gunda Béla tudományos felépésének köszönhetjük, hogy a magyar néprajzi kutatások az 1930-as évek óta egyre inkább összehangolódtak az európai etnológia fejlődésével, főbb irányzataival. Az ő sokoldalú nemzetközi kapcsolatainak eredménye, hogy a magyar néprajztudomány kilépett korábbi elszigeteltségéből. Az európai néprajz nagy képviselőinek eredményeit, módszereit Gunda Béla elméleti kérdéseket tisztázó, módszereket kereső és bemutató tanulmányaiból ismerhettük meg. Óriási érdeme, hogy a magyar néprajzi kutatás eredményeit, amelyben saját kutatásainak mindig oroszlánrésze volt, be tudta kapcsolni az európai etnológia érrendszerébe.

Gunda Béla fél évszázad alatt közel száz tanítványt nevelt. Tanítványai közül többen egyetemi oktatók, intézeti igazgatók, múzeumigazgatók, a megyei múzeumok néprajzi osztályvezetői. Oktatómunkájának fő célja az volt, hogy hallgatói benne éljenek a népi kultúra világában és magas szinten sajátítsák el a néprajztudomány elméletét, módszereit. Előadásai, emlékezetes szemináriumai ezt a célt készítették elő. Intézetében a műveltség és a hagyomány tiszteletére, a magyar nép és az európai népek megbecsülésére, a tudomány iránti elkötelezettségre, az északi humanizmus elvein nyugvó erkölcsi magatartásra nevelt valamennyiünket. Nevelőmunkáját nem csupán a tanrendben jelzett órákon fejtette ki. A néprajz szakra beiratkozott hallgatók öt éven keresztül teremtő szellemi kapcsolatot építhettek ki vele. Ez a kapcsolat a szemináriumi dolgozatok, tudományos diákköri pályamunkák, diplomamunkák vagy az általa nagy gonddal segített első publikáció előkészítésekor mélyült el. Tiszántúli, zempléni gyűjtéseire gyakran magával vitte hallgatóit is. Ezeken a gyűjtőutakon tapasztaltuk, hogy igen gyorsan jó kapcsolatot alakított ki adatközlőivel, a hortobágyi pásztorokkal, a debreceni cigány mesemondóval vagy a zempléni huták szlovák eredetű lakóival egyaránt. Tanítványaitól is hasonló gyűjtőmunkát kívánt. A terepmunkán kívül nagyfokú szakirodalmi tájékozottságot követelt meg tőlünk. Ő szinte a néprajz minden területéről, témájáról bármikor felsorolta nekünk a szakirodalmat, könyvészeti adatokat. A magyar anyag ismeretén túl a szakdolgozati témákban a külföldi irodalom ismeretét is kérte hallgatóitól. Ezzel kapcsolatban gyakran felhívta figyelmünket a nyelvtanulás fontosságára. Hangsúlyozta, hogy a magyar néprajzosnak a világnyelveken kívül legalább egy kelet-európai kis nép nyelvét is igen hasznos megtanulni, az interetnikus kapcsolatok kutatása érdekében. Ha röviden próbáljuk megfogalmazni Gunda Béla oktatómunkájának lényegét, azt mondhatjuk, hogy tanítványaitól a tanulás mellett a néprajzi kutatásba való bekapcsolódást is megkívánta, s ehhez minden elvi és gyakorlati segít-

séget megadott. Tanítványaival az egyetem befejezése után sem szakadt meg kapcsolata. A tanítványok munkáját, eredményeit későbbi munkahelyeiken ma is figyelemmel kíséri. Segíti őket hazai és külföldi publikációs gondjaikban, a tudományos fokozatok megszerzésénél, állások, ösztöndíjak odaítélésénél. Eredményesen dolgozó tanítványai számára 1983-ban díjat is alapított. Eredményeinknek, publikációinknak őszintén örül, de a munka során elkövetett hibáinkra, botlásainkra is felhívja a figyelmünket.

Gunda Béla nemcsak Kolozsváron és Debrecenben, hanem Pozsonyban, Bécsben, Zágrábban, Berlinben, Hamburgban és még számos európai és amerikai városban is nevelt tanítványokat! A külföldi egyetemeken, kongresszusokon tartott előadásai során mindenütt megismerkedett a hallgatókkal, fiatal kollégákkal is. Kutatási témájukban ötleteket, szakirodalmi tájékoztatást, később könyveket, különlenyomatokat kaptak Gunda Bélától. Tudományos teljesítményei, nagyszámú külföldi, idegen nyelvű publikációja mellett nemzetközi segítőkészsége, szervezőmunkája eredményeként Gunda Béla ma Európa egyik legismertebb, legnépszerűbb, nemzetközileg legjobban megbecsült néprajztudósa. Gunda Béla személye, munkássága a magyar néprajztudomány nemzetközi elismertségéhez óriási mértékben hozzájárult. Éppen ő mutatta ki, hogy az utóbbi húsz évben Nyugat-Európában kiadott rangos emlékkönyvekben, ünnepi kötetekben: „megjelent tanulmányaink nagy számával megelőzzük a velünk azonos politikai, gazdasági, társadalmi és tudományos törekvésű országok néprajztudományának képviselőit.” Ez önmagában is – a magyar néprajztudósoknak az utóbbi két évtizedben odaítélt számos Herder-, Erixon-, Pitré- és Európa-díjat nem is említve – bizonyítja a magyar néprajztudomány nemzetközi súlyát és elismerését. Ugyanakkor szomorúan állapíthatjuk meg, hogy ezzel párhuzamosan nem emelkedett néprajztudományunk hazai tekintélye. Éppen Gunda Béla 75. születésnapján keserűen emlékeztünk, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának évek óta egyetlen magyar néprajztudós sem tagja.

Gunda Bélát mégis a legeredményesebb magyar néprajztudósunk kell tartanunk. Legnagyobb eredményének tartom, hogy budapesti, stockholmi, kolozsvári indulás után a debreceni Nagyerdő széléről is folyamatosan rálátott, s ma is rálát Európára és Amerikára. A siker Gunda Béla életében könyvekben, tanulmányokban, nagyszerű előadásokban, kiváló tanítványokban öltött testet. Ezt a sikert jelzik a hazai és a külföldi elismerések, kitüntetések, amelyek közül most csak a Herder-díjat és a Szocialista Magyarországiért Érdemrendet említem.

Mit is kívánhatunk mindezek után Professzor úrnak? Hazai és külföldi tanítványai valamint a kelet- és délkelet-európai Herder-ösztöndíjasok nevében 75. születésnapján megbecsüléssel köszöntjük. Kívánunk jó egészséget, gazdag alkotó éveket. Kívánjuk, hogy öt év múlva egy európai színvonalú ünnepi kötet átadásával ünnepelhesük születésnapját. Az ünnepi kötetet az itthon és külföldön egyaránt megbecsült, elmentétektől mentes, személyi állományában és intézményeiben is erős magyar néprajztudomány képviselői írják!

Lukács László

Köszöntő sorok
Domokos Pál Péter 85. születésnapjára

„Utam kora reggel sötétben és hidegben a Szeret kompjára vitt. A metsző, hideg szélben a kompot kocsisommal húztuk át, mert nem volt ott senki más. A két ló, a szekér, de főképpen a szembefújó hideg szél miatt nagy erőlködésünkbe került, míg a balpartra átvergődtünk. A folyó közepén olyan gondolataim támadtak, hogy hány millió és millió ember pihen e percben fűtött lakásában, nem törődik a világ folyásával, és én az idegen földön, hidegben, fázva bolyongok csak azért, hogy egy fajtámból valót láthassak, vele beszélhessek.”

Ha életét röviden jellemezni kellene, akkor ez az egyetlen idézet lenne rá legalkalmasabb. „A moldvai magyarság” című munkájának egyetlen rövid szakasza. Ez az elszánt szenvedély, a népe iránti felelősség, tenniakarás, az édes haza és a nemzet szolgálata jellemezte egész életét és jellemzi ma is, a 85. életév betöltével minden napját, napjának minden óráját. Kevés ember akad e hazában, aki példájával és szavával anynyiakat képes megmozgatni, mint ő. „Gyenge már a legény” – mondja évek óta, fizikai állapotára utalva. De tevékenysége, szellemének ifjonti frissessége rácáfol szavaira a mai napig.

Mi az az erő, ami mozgatja? Az önzetlen szolgálat. Tamási Áron szavaival: „...vallottam és folytattam a tiszta szolgálatot, mely nem velem kezdődött, s nem velem fog véget érni, mert a közösségi testben ez a lélek s nélküle nincs emberinek nevezhető élet...” Ahogy önmaga vallotta: „az egyén nem számít, csak a közösség.” Ezt a közösséget, a magyar anyanyelvünket beszélőket szolgálta és szolgálja tiszta, elkötelezett hittel, minden gondolattal, minden erővel.

85 esztendeje, égzengéses, viharos napon – amikor „veres az ég tovafele...” – látta meg, a 16 esztendő koráig az egész világot jelentő csíki faluban, Somlyón, a napot. Hatodik gyermek volt, a legkisebb, mint a mesék hőse. Itt, a moldvai magyarság és a székelység búcsújáró helyén végezte elemi iskoláit, középiskoláit, valamint a tanítóképzőt, amit aztán 1926-ban három tanári szak – matematika, kémia, fizika – elvégzésével toldott meg.

A csíkszeredai Római Katolikus Tanítóképző helyettes tanáráként a hét hat napját reggel 8 órától este 6 óráig végigtanította. Népe viseletében, székely harisnyában és csizmában járt, példát mutatva ezzel is arra, hogy múltunkat, nemzeti, közösségi jellemzőinket vállalni kell! Hogy mennyit tett a Székelyföld magyarságáért, arra legyen elegendő néhány adatot felvillantani.

A pusztuló, az elhagyott székely viseletet „szöttes bálokkal”, ezer székely leánynap megszervezésével támasztotta fel. Ahogy Gyarmaty Zsigáné a kalotaszegi varrottast, úgy Domokos Pál Péter a székely viseletet tette kedveltté, megbecsültté – sőt divattá.

De csíki tanárkodása idején néprajzi kiállítást is rendezett, mégpedig három alkalommal is – a vidék múltjának megbecsülésére figyelmeztetve. Csík valamennyi faluját végigjárva használati eszközökből, textíliákból és szokástárgyakból több ezer darabot gyűjtött össze, amelyek kiállításában tizenöt termet töltöttek meg, lerakva alapját a Mikó várban székely csíkszeredai Múzeumnak. A kiállítások időpontja a csíksomlyói pünkösdi búcsúra esett, amikor Székelyföld és Moldva minden katolikus magyarja ösz-

szegyeült, s a kiállítást is tömegek keresték fel, véleményt is mondva róla. E kiállításokban az asszonyok festékest szőttek, de fazekasok és faragók is dolgoztak.

1929-ben a Budapesten szerzett tanári oklevelét Romániában nem ismerték el. Ekkor, állástalan lévén, vállalkozott arra a feladatra, hogy a Bartók Béla által V. magyar népzenei dialektusnak nevezett csángó-magyar népdalkincs felgyűjtését elvégezze. Úgy „ment bé Móduvába”, mint a székely mesék hőse. A gyűjtést ekkor, s később is folytatva, elvégezte. De ez az út sorsdöntő volt a fiatal tanár számára. Neve ettől kezdve összeforrott a moldvai csángó-magyarokéval. Az értük érzett és vállalt felelőssége, tevékenysége minden egyebet háttérbe szorított. Máig is eleven erővel ható, egyik legjelentősebb munkája „A moldvai magyarság” (Kolozsvár, 1931 és 1941.).

Néhány esztendeig ismét taníthatott a kézdivásárhelyi Tanítóképzőben. Itt is folytatta azt a munkát, amit Csikban elkezdett. 30 tagú vegyeskart vezetett Csikban, ezt a kóruséneklést folytatta Háromszéken is. Rendszeresen levelezett Kodály Zoltánnal. Az ének mellett színdarabot tanított. Ápolta, élesztette a nemzeti öntudatot. A hajdani kórustagok közül ma is nem egy vallja, hogy ezek az énekes esztendők életük legszebb, legértelmesebb éveik voltak.

1933-ban végleg eltiltották a tanári katedrától. Ekkor Gyergyóalfalu kántortanítója lett 1936-ig, gondozásba véve a gyergyói területet. Óriási jelentősége volt az itt megszervezett gyermekkórus-hangversenyeknek, a kántorhangversenyeknek. Tanított, népet művelt, kisebbséget szervezett, a csüggedésben biztatott.

1941-től Kolozsvárott találjuk, ahol pedagógiai titkár, majd a katolikus iskolák tanfelügyelője, a tanítók Önszegélyező Egyletének gondnoka. A Magyar Pedagógiai Társaság által az év legszebb könyvének nyilvánított énekeskönyvet ő állította össze az elemi iskolák 1–6. osztálya számára. Ebben a magyar népdalkincs legszebbjeit, s a magyar néphagyományokból egy csokrot adott át a felnövekvő nemzedéknek. Közben filozófiából és pedagógiából is képesítést szerzett, néprajzból és Kelet-Európa történetéből pedig doktorált.

1944-től, a kolozsvári Tanítóképző igazgatójaként megszervezte a tanítóképzést és továbbképzést, valamint az iskolán kívüli felnőttoktatást. Terve Orbán Balázs hat kötetes munkájának megjelentetése volt, s eljuttatása minden székely család asztalára. Sajnos, ennek megvalósítását ellenségeskedések gátolták meg.

Azt mondhatjuk, hogy az erdélyi közművelődés vezető egyénisége, fáradhatatlan munkása volt, de közben soha nem feledkezett meg a csángó-magyarokról.

Magyarországra „kijöve”, az 1950-es években állástalan lett, ekkor ment Szárazpusztára a csángók közé, s gyűjtötte össze népdalaikat. Esztendőig volt segédmunkás, majd ismét tanár, nyugdíjazásáig. S dolgozott, dolgozik szakadatlan. Könyvekkel teli dolgozószobája ma is alkotóműhely, de aki becsenget hozzá, annak otthon is.

Semmiféle csoporthoz nem tartozott. Az utakat magányos emberként járta végig, biztatást, támogatást, elismerést alig-alig kapva. Igaz, elismerést soha nem is várt, menekült előle. Csak a népének kijáró megbecsülést akarta szűkebb és tágabb környezetétől.

Személyéről nem lehet érzelemmentesen, rideg tárgyilagossággal beszélni. De nem is tudjuk igazán kifejezni, szavakba foglalni nagyságát és jelentőségét annak, amit az „édes hazáért” tett.

Műveit nehéz felsorolni, nagyságrendbe állítani. „A moldvai magyarság”, az „Édes hazámnak akartam szolgálni”, a „Csángó népzene” két kötete, a kéziratban levő „Csík vármegye monográfiája” vagy a 18. századi hangszeres magyar zenével foglalkozó könyve. Melyik előbbrevaló? S akkor nem is említettük még nagyszámú tanulmányát, cikkét.

Most, mint hajdan Gyergyóalfaluban Senki Pista a koldus, égigszálló furulyaszóval, úgy köszöntöm Péter bácsit – további békés, boldog, eredményes, munkás esztendőket kívánva, s kérve, hogy haza- és népszerűt dolgában legyen örökké tápláló forrásunk, biztató erőnk!

S. Lackovits Emőke

Rajeczky Benjámint köszöntése

1986. október 11-én és 12-én emelkedett és mégis bensőséges, a derűt sem nélkülöző ünnepséggel köszöntötte Pásztó Város Tanácsa és az MTA Zenetudományi Intézete Rajeczky Benjámint 85. születésnapja alkalmából a pásztói művelődési központban.

Az ünnepi eseménysorozaton tudományos ülésszakok váltakoztak hangversenyekkel. Az elhangzott 22 előadás a zenetörténet, népzene-kutatás témáitól a néprajz, medievisztika, művelődéstörténet témaköreireig az ünnepelt széles érdeklődési köréhez illően változatos témákat ölelt fel. Tudománytörténeti megemlékezések mellett személyes visszaemlékezések idézték Rajeczky Benjámint pedagógusi, kutatói tevékenységét – a tanítványok közt például Hetényi István pénzügyminiszter megszólaltatásával. Az ünnepi köszöntőt Ujfalussy József akadémikus mondta.

H. T.

Penavin Olga köszöntése

Dr. Penavin Olga professzor személye és tudományos munkássága nem ismeretlen a hazai szakemberek, sőt az érdeklődő nagyközönség körében sem, ha csak a *Jugoszláviai magyar népmesék* kétszeri kiadást is megért köteteire és a *Szlovéniai (Kórogyi) Szótár* nagyszabású munkájára gondolunk. Legendás szorgalma, munkabírása példaként szolgál a fiatalabb kutatók számára.

De villantsuk fel Penavin Olga életrajzi adatait. 1916-ban született Debrecenben, ott végezte iskoláit s szerzett diplomát magyar nyelv- és irodalom-ból és latin nyelvből. 1941–1947 között Szabadkán középiskolai tanár, majd 1947–1957 között Újvidéken a Pedagógiai Főiskolán a magyar nyelv és nyelvtörténet professzora. Oktatómunkája mellett érdeklődése már ebben az időben a nyelvjáráskutatás és a folklór felé fordul. Rendszeres gyűjtőmunkát végez a szlovéniai magyar nyelvterületen, valamint a Mura-mentén. A bácskai magyar nyelvjárások tanulmányozásából születik meg doktori disszertációja, amelyet Göttingenben védett meg: „Die Sprache der ungarischen Bevölkerung der Batschka” címen. 1957-től az újvidéki egyetemen Magyar nyelv- és iroda-

lom tanszékének docense, majd professzora. Tanítványait már egyetemista korukban bekapcsolta a nyelvjáraskutatásba és folklórgyűjtésbe. Kitűnő szakemberek egész sorát mondhatja tanítványainak. Több jugoszláviai, magyarországi és nemzetközi tudományos társaságnak a tagja, társadalmi munkássága is sokrétű. Szakmai érdeklődésébe tartozik a népnyelv, népmesék, balladák, babonák tanulmányozása, de az ő nevéhez fűződik a jugoszláviai Mura-vidék magyar tájnyelvi atlaszának (1966) az elkészítése is.

E rövid születésnapi köszöntőben nem sorolhatjuk fel Penavin Olga könyveit és eddigi munkásságát reprezentáló egyéb publikációit, amelyek különféle szaklapokban, évkönyvekben, gyűjteményes kötetekben láttak napvilágot Jugoszláviában és külföldön egyaránt, csupán azt kívánjuk, hogy jó egészségben, lankadatlan alkotókedvvel még sok-sok értékes művel gyarapítsa mind a néprajz-, mind a nyelvtudományt.

Kiss Mária

Tanulmányúton Csehszlovákiában

1986. május 16. és július 16. között a Művelődési Minisztérium ösztöndíjasaként kéthónapos tanulmányutat tettem Csehszlovákiában. Ennek során tudományos intézményeket és múzeumokat kerestem fel, utazásokat tettem Szlovákia északi és északkeleti vidékeire, valamint az előzetesen benyújtott és elfogadott program alapján néprajzi kutatásokat végeztem. Szlovákiai tartózkodásom idejére a fogadó fél bázisintézményként a pozsonyi egyetemet jelölte ki számomra, ahol a néprajzi tanszék vendége voltam.

Tanulmányutam célja a szakmai konzultációkon és a személyes kapcsolatfelvételen túl elsősorban az volt, hogy munkahelyem, a debreceni Néprajzi Tanszék kutatási tervéhez kapcsolódva néprajzi terepmunkát végezzek Kelet-Szlovákia, ezen belül különösen a történeti Gömör vármegye és közvetlen környéke magyarlakta vidékein. Behatóbb gyűjtésre a következő településeken került sor: Kecső (Kečovo), Borzova, Szilice (Silica), Gömörhosszúszó (Dlhá Ves), Pelsőc (Plešivec), Szádelő (Zádiel), Áj (Háj), Ájfalucska (Hačava), Tornaújfalu, Tornahorváti (Turnianska Nová Ves), Zsarnó (Žarnov) stb. A gömöri részekben főbb kutatási témáim a népszokások, a néphit és a népi vallásosság voltak, míg másutt a ráfordított szűkebb idő arányában inkább csak az utóbbi témakör szerepelt. Csehszlovákiai tanulmányutam eredményeit a közeli jövőben tanulmányok formájában teszem majd közzé.

Bartha Elek

KUTATÓMUNKA

Gömör-kutatás – Gömör Néprajza – Gömöri Múzeum

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén régóta folynak tájkiutások. A korábbi Szatmár-, Zemplén-kutatásoktól a legutóbb kialakult és gyorsan felvirágozott *Gömör-kutatás* leginkább az különbözteti meg, hogy minden korábbinál jobban szervezett, hogy jól szervezettsége következtében nagyon eredményes. A Gömör-kutatás eredményei arra kényszerítették a Tanszék vezetőségét, hogy a Gömör-kutatás eredményeinek gondozására a Tanszéken belül külön, önálló intézményeket hozzon létre. A Gömör-kutatás – amiről különben a Néprajzi Hírekben már több tájékoztatás jelent meg – mindenek előtt kialakította a gyűjtött anyag adattárát, a *Gömöri Archivumot*. Aztán pedig létrehozta a gyűjtések, kutatások feldolgozásait közreadó önálló kiadványsorozatát, a *Gömör Néprajzát*. A Gömöri Archivum ma mintegy 1000 tételben körülbelül 20 000 lapnyi anyagot, 10 000 különböző dokumentációt (rajzot, fotót, térképet, táblázatot stb.) tartalmaz. Az anyag jó nyilvántartási állapotban mind feldolgozásra, mind pedig további kutatásra kész állapotban rendelkezésére áll a feldolgozóknak, kutatóknak.

A Gömör Néprajzából – a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének kiadványa – eddig nyolc kötet jelent meg. A sorozat szerkesztője **Ujváry Zoltán**. Az első kötet *Gömör néprajza* címmel tanulmánykötet; mintegy bevezető a többi kiadványhoz. Felvilágosítással szolgál afelől is, hogy kik, miről és hogyan végeztek gyűjtőmunkát, folytattak kutatásokat és hogy anyagukat hogyan, milyen szempontok figyelembevételével dolgozzák fel. A tanulmánykötet első tanulmányát az egész Gömör-kutatást elindító, megszervező és az immár több éve folyó munkát irányító **Ujváry Zoltán** tanszékvezető egyetemi tanár írta *A gömöri népélet kutatása* címmel. Tudománytörténeti áttekintés ez és egyféle tervezet, program a munka további, mind magasabb szintű, mindenek előtt pedig tervszerű folytatásához. A Gömör-kutatásban **Ujváry Zoltán** példamutatóan elől jár. Erről tanúskodnak nagyszerű gyűjtései, feldolgozásai, könyvei is. Munkájában azon túl, hogy maga is gömöri, Hét község szülötte, az is vezérelhetette, hogy a szlovákiai Gömör (Gemér) néprajzi kutatása az utóbbi időben erőteljesen fellendült, létrehozva a neves *Gemér* kiadványsorozatát és a kisebb tanulmányok, honismereti-néprajzi közlemények megjelentetését szolgáló *Obzor Gemera-t*. A Gömör-kutatás java részét **Ujváry Zoltán** tanítványai és munkatársai végzik. Imponáló az az elgondolás és gyakorlat, hogy a néprajz-szakos egyetemi hallgatók szakmai gyakorlataikat gömöri (magyarországi és szlovákiai) adat-anyaggyűjtéssel, kutatásokkal töltik, hogy tanszéki kirándulásaikat ide, Gömörbe teszik, hogy szemináriumi- és szakdolgozataikat, doktori disszertációikat az itt gyűjtött anyagokból készítik. A Gömör Néprajza első kötetének további közleményei ezt igazolják, közreadva többek között **Zsupos Zoltán** etnobotanikai, **Bódi Erzsébet** táplálkozási, **Dám László**–**D. Rácz Magdolna** építkezési-lakáskultúrával foglalkozó; **Magyari Márta** baromfitartásról, **Nagy Molnár Miklós** a falusi gazdasági kapcsolatokról szóló; **Bartha Elek** halotti kultusszal és temetkezési szokásokkal, **Barna Gábor** búcsújárással, **Boross Zoltán** a két

világháború közti gömői csempészéssel foglalkozó dolgozatát. Ez az első kötet 1985 végén jelent meg. A második kötet önálló munka; **Pintér István** Dél-Gömör településnéprajza című könyve (1986). A sorozat harmadik kötete szintén önálló munka. **Kotics József** írta *Kalendáris szokások a Medvesalján* címmel (1986). A negyedik kötet **Benkő Éva** munkája: *Nagycsalád a Medvesalján* (1986). Az ötödik kötet ismét tanulmánygyűjtemény. Azonban nem különböző szerzők, hanem **Ujváry Zoltán** írásait tartalmazza; *Fejezetek Gömör folklórához* címmel (1986). A kötet Ujváry Zoltán 14, nagymértékben a gömői interetnikus kapcsolatokkal foglalkozó folklórtanulmányát adja közre. A tanulmányok közül nem egy forrásfeltáró, szövegközlő jellegű. A hatodik kötet **Faggyas István** munkája: *Kelemér* (1986). Alcíme, *Fejezetek a község néprajzához*, arra utal, hogy a könyv különböző fejezetei monografikus szándékkal íródtak és kerültek egymás mellé a vaskos kötetben (1986). A hetedik kötet **Dobosy László** munkája és a *Szöttesek a magyarországi Gömörben* címet viseli (1986). A nyolcadik kötet **Zsupos Zoltán** feldolgozása, címe: *Gyűjtögető gazdálkodás Dél-Gömörben* (1986). A nyolc kötet bámulatos gyorsan, rövid idő alatt jelent meg. Biztosítást jelentve a további, kiadásra készen álló feldolgozások hasonlóan gyors egymás utáni megjelentetésére. A Gömör Néprajza sorozat különböző, szerteágazó tartalmú, tárgyköri köteteiből szemünk előtt bontakozik ki egy nagyvonalú, mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben példátlan, a legjobb tájkezelési munkálatokat idéző, széleskörűen értelmezett néprajzi táji monográfia. Ahogy a felsorolásból is láthatjuk, a szerzők között az egyetem oktatóin, (volt) hallgatóin kívül szép számmal megtaláljuk a táj szorgalmas, gyűjtőmunkájuk révén régtől fogva ismert „társadalmi gyűjtőit” is. Ez a körülmény is azt igazolja, hogy a Gömör-kutatást vezető, a sorozatot szerkesztő **Ujváry Zoltán** széles társadalmi ügyvé tudta szervezni ezt a vállalkozást, megteremtve a feldolgozások kiadásának feltételeit is.

Ahogy a Gömör-kutatásnak, a Gömör Néprajza című kiadványsorozatnak **Ujváry Zoltán** a motorja, ugyanúgy ő a putnoki *Gömői Múzeum* megalapozója is. A Gömői Múzeum a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumok Igazgatóságának szervezeti keretei közt valósult meg. Létrehozásában a múzeumot igénylő közvéleménycen túl nagy szerepe volt a **KLTE Néprajzi Tanszékéhez**, személy szerint **Ujváry Zoltán**hoz is számtalan szállal kötődő **Szabadfalvi József** megyei múzeumigazgató azon törekvéseinek is, hogy a megye valamennyi tájegységének, sajátos népcsoportjának létrehozza a maga táji múzeumát. Így jött létre Szerencsen a *Zempléni Múzeum*, Forrón az *Abaúji Múzeum* és van készülöben Páciban a *Bodrogközi Múzeum*. A putnoki Gömői Múzeum alapjait **Ujváry Zoltán** nemcsak a múzeumügy szívós, következetes ébrentartásával, szervezésével, hanem helytörténeti-néprajzi (tárgy)gyűjteménye, könyvek, fotók, dokumentációs anyag átadásával is megvetette. Így az Ő és **Szabadfalvi József** személyén keresztül van rendkívül erős kapcsolata a debreceni Gömör-kutatásnak, a Gömör Néprajza sorozatnak a putnoki múzeumszervezéssel, a Gömői Múzeummal. A Gömői Múzeumban ma már önálló néprajzos-muzeológus dolgozik: **Bodnár Mónika**. A Gömői Múzeum az által is híd akar lenni a szlovákiai Gömör és a magyarországi Gömör néprajzi kutatása közt, hogy a Gömői Múzeumban a szlovákul jól tudó **Bodnár Mónikát** alkalmazta. Nyilván figyelembevételét is, hogy **Bodnár Mónika** egyetemi hallgató korában maga is résztvevett a Gömör-kutatásban, hogy tevékenységi területét, táját és népcsoportot, már egyetemi hallgató korábban megismerte.

Az elmondottak alapján bizonyára méltán ajánljuk a Néprajzi Hírek munkatársainak, olvasóinak, a folyóiratot fenntartó Magyar Néprajzi Társaságnak, azaz a magyar néprajzos társadalom egészének figyelmébe ezt a három, szorosan együvé tartozó, rendkívül élénk, már eddig is szép eredményeket magáénak mondható vállalkozást: a *Gömör-kutatást*, a *Gömör Néprajza* kiadványsorozatát és a *Gömöri Múzeumot*.

Dankó Imre

Néprajzi kutatótábor és tudományos tanácskozás az Alsó-Garam mentén

Amikor 1982-ben a Csemadok Érsekújvári Járási Bizottsága égisze alatt, az Érsekújvári Járási Múzeum szakmai-módszertani irányításával megalakult a járás (és nem csak a járás, hanem a szűkebb környék) önkéntes gyűjtőit magába tömörítő néprajzi szakcsoport, akkor – néhány erőpróbaszerű kutatóút megszervezése után – a kis munkacsoport egy hosszú távra kidolgozott munkaterv alapján az Alsó-Garam mentén elhelyezkedő kurtaszoknyás hatfalu (Bart, Bény, Kéménd, Kőhídyarmat, Kisgyarmat, Garmpáld) néprajzi felmérésébe kezdett. Azon kívül, hogy havonta egy szombatot a szóbanforgó települések valamelyikében töltött, 1984-ben megrendezte első, egy hetes nyári néprajzi gyűjtőtáborát Kéménden (vö. Néprajzi Hírek, 1984, 72), majd a másodikat egy év múlva Barton.

Az 1986 nyarán, Kőhídyarmaton rendezett tábor annál is jelentősebb volt, mivel épp akkor záródott le a kutatások első szakasza: befejeződött ugyanis az emberélettel kapcsolatos etnográfiai-folklorisztikai kérdések vizsgálata Kéménden. Az azóta dolgozatok formájában is elkészült eredmények megvitatására egy egész napos tudományos tanácskozást hívtak össze a szervezők a néprajzi (etnikai) csoportok problematikájáról. *A szlovákiai magyarság néprajzi csoportjai* címen zajló délelőtti ülészakon Kósa László elnökölt és az alábbi referátumok hangzottak el: Lukács László: A táji-történeti tagolódás vizsgálatának eredményei; D. Varga László: Az Ung-vidék néprajzi kutatása; B. Kovács István: Kísérlet Gömör néprajzi körülhatárolására; Csáky Károly: Szokások és hiedelmek a Középső-Ipoly mentén; Jókai Mária: A Zoborvidék néprajzáról; Marczell Béla: Csallóköz néprajza; Zita Škovierová: Társas munkaalkalmak Százdon. A délutáni ülészakon *Az Alsó-Garam mente néprajzi kutatása* címen Lukács László elnökletével a következő előadások hangzottak el: Liszka József: Az Alsó-Garam menti kurtaszoknyás hatfalu helye néprajzi csoportjaink között; Csókás Ferenc: Bény község néprajzáról; Marta Sigmundová: Azonos és eltérő jelenségek egy szlovák és egy magyar falu népi kultúrájában; Kocsis Aranka: Kéménd község házassági kapcsolatai; Gáspár István: Kéménd árucserkapcsolatai; Méry Margit: A kurtaszoknyás viselet.

A tudományos tanácskozás azon kívül, hogy módot nyújtott egymás eredményeinek a megismerésére, kisebb eszmecsere is lehetőséget teremtett. A további napokban a tábor résztvevői elsősorban a falu hagyományos gazdálkodási formáival kapcsolatos néprajzi kérdéseket kutatták. Ezen kívül egy közös kirándulás keretében módjuk nyílt megtekinteni a lévai Művelődési Ház nagytermében rendezett kiállítást Mohi község népi kultúrájáról. Egy este a bényi folklórcsoport műsorában gyönyörködhetek.

Azt hiszem, hogy a szervezésben tapasztalható kisebb zökkenők ellenére nagyon hasznosnak, eredményesnek bizonyult a harmadik kutatótábor is, és a résztvevők elégedetten távoztak haza.

Liszka József

Beszámoló az Alsólendva környéki (szlovéniai) gyűjtőutakról (1986. május és június)

Jugoszláviában a hetési és Lendva-vidéki magyarok népi kultúráját az elmúlt évben — a kishatárforgalom lehetőségeit kihasználva — kezdtém kutatni. Összehasonlító anyagot keresvén az alsólendvai vármúzeumban is vizsgálódtam. Király Ferencről, a Galéria és Múzeum vezetőjétől itt megtudtam, hogy az általa 1975 óta gyűjtött értékes néprajzi anyag még leltározatlan, mivel a szakmúzeumoktól nem kapott hozzá szakembert. Látván a gazdag magyar vonatkozású textíliáikat, a kendermunka és a kerámia sokféle eszközét és tárgyát, felajánlottam a magyar vonatkozású tételek leltározását, ha biztosítani tudják ott tartózkodásom költségeit, s engedélyezi az anyag publikációimban való felhasználását.

Király Ferenc örömmel fogadta ajánlatomat. Gondot jelentett azonban, hogy a tárgyak begyűjtése során — tulajdonukban van pl. egy Felsőlakoson vásárolt *pacsa* is — azok használatára, vagy származására vonatkozó feljegyzést nem készítettek. Bár az összes érdekeltel előtt nyilvánvaló volt a helyszíni utógyűjtések fontossága, a lendvai kultúrközösség az elvégzendő munkához csupán az elvi támogatást tudta megígérni.

A fentiek ismeretében kértem folyó év februárjában az MTA Néprajzi Kutató Csoportjától a helyszíni gyűjtésekhez kiküldést. A szlovén–magyar együttműködés keretében ezt május 12–25-ig meg is kaptam. Ez idő alatt bejártuk Hetés és a Lendvavidék még ma is nagyrészt magyar lakta falvait. Ezek: Alsó- és Felsőlakos, Bánuta, Csenete, Dobronak, Göntérháza, Gyertyános, Hosszúfal, Hídvég, Kapca, Kót, Petesháza, Radamos, Völgyifalu, Zsitkóc. A gyűjtés során férjem, Berentés Tamás volt segítségemre, aki nemcsak a gépkocsit vezette — a buszjáratok e vidéken ugyancsak ritkák — de ő készítette a fotókat és színes diákat is.

Számos családnál megfordultunk s végeztünk gyűjtést a népélet szinte minden tárgyköréből, bár elsődleges feladatunkat a múzeumban leltározásra váró viseleti darabok, szőttesek, a len- és kendermegmunkálás eszközkészlete, az ácsolt és festett bútorok, cserépedények stb. használati adatainak feljegyzése képezte. Míg én írtam, férjem lencsevégre kapta a határban éppen folyó munkálatokat: a kapálást, krumplitöltést, *iglizést*, vagy éppen a traktor vontatta korszerű célgépekkel végzett munkálatokat. A legrégiesebbnek látszó Radamoson esténként kitöltöttem azt a kérdőívet, melyet Barabás Jenő irányításával a Vas megyei kollégákkal együtt állítottunk össze Délnyugat-Dunántúl mikrotájainak néprajzi kutatásához. Meggyőződtem arról, hogy Radamoson, Göntérházán és környékén él még a hetési etnikai tudat a magyar lakosságban, sőt a szó eredetére újszerű magyarázatot is adtak. Fontos eredménynek tartom, hogy a múzeumainkban eddig általánosságban Vas megyeiként beletárolt kerámia egy részéről is kiderült, hogy az Filóczon, vagy valamelyik szomszédos faluban készült.

A régebbi házaknál még fellelhető hagyományos lakberendezési, a gazdálkodással kapcsolatos és egyéb tárgyi anyag a zalai múzeumokban nyilvántartottakkal rokon, a szlovén falvak anyagi kultúrája azonban sok vonatkozásban elkülönül.

A terepmunkát követően megkezdtük az érdemi leltározást a Galéria és múzeumban. A néprajzi kiállítást lebontva a tárgyakat 1975-től, az alapítás évétől kezdődően lelőhelyek és házak szerint csoportosítottuk, majd a legkorábban vásárolt darabokkal kezdve a gyűjteményt folyamatosan leltárba vettük. Nehezítette a munkát, hogy az azonosítás – főleg az egymáshoz hasonló daraboknál – gyakran gondot okozott. A leltárba 415 tárgyat tudtunk felvenni arendelkezésre álló egy hét alatt. Közülük 320-ról férjem 2 példányú felvételt s mintegy 60 színes diát is készített: egyet az alsólendvai, egyet a nagykanizsai múzeum részére. Ő vállalta a fotóleltárkönyv vezetését is. 260 tárgyról a leírókartont is megfogalmaztam. Ezek egy példányát a lendvai múzeum szlovén nyelvre fordíttatja, azaz a magyar vonatkozású kartonok két nyelvűek lesznek. A leltárkönyvekbe is két nyelven kerülnek be a tárgyak adatai.

A leltározást, a leírókartonok készítését és a fényképezést 1987-ben tervezzük befejezni. A tárgyak használati adatainak összegyűjtése azonban sokkal több munkát igényel, hisz lehet, hogy az adományozó nem is él már.

A Lendva-vidéki gyűjtőút sok maradandó élménnyel gazdagított. Mind a hatóságok mind a falusi nép megértéssel és őszinte segítőkészséggel támogatták munkámat. Bár igen nagy dologidő volt, senki sem utasított vissza a kérdezősködés során. Kitűnő adatközlőkre bukkantam, s néhány régi házból újabb tárgyakkal is sikerült gazdagítanom az alsólendvai múzeum gyűjteményét – többek között néhány darazslépesen hímzett, jellegzetesen hetési kontyszalaggal is.

Kerecsényi Edit

KISEBB HÍREK

Gunda Béla Herder-díjas professzort a Gesellschaft für Vor- und Frühgeschichte (Bonn, NSZK) külföldi levelező tagjává választotta.

*

Az 1986. évi **Móra Ferenc** Emlékéremmel tüntették ki dr. **Kodolányi Jánost**, a Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettesét több évtizedes muzeológiai munkája elismeréseként.

*

Az Elnöki Tanács a Magyar Népköztársaság Aranykoszorúval díszített Csillagrendjét adományozta 75. születésnapja alkalmából **Takács Gyulának**, a Somogy megyei Múzeumi Szervezet egykori nyugalmazott igazgatójának.

*

Tíz hónapos ösztöndíjjal finnországi tanulmányúton vesz részt **Tarr Ilona**, a Néprajzi Múzeum muzeológusa.

*

Dömötör Tekla professor Herder-ösztöndíjasaként **Lágler Péter**, a Néprajzi Múzeum segédmuzeológusa egy évre Ausztriába utazott.

*

A Magyar Néprajzi Társaság Etnológiai Szakosztálya és a TIT Kossuth Klub Tanácsa 1986. szeptember 26-án „Törzsi művészet és/mint kommunikáció” címmel egy napos konferenciát rendezett a Kossuth Klubban **Bodrogi Tibor** etnológus emlékére. A művészetetnológia témakörében elhangzott nyolc előadást **Voigt Vilmosnak** Bodrogi Tibor művészetetnológiai felfogásáról tartott fejtegetése zárta. A konferenciához Bodrogi Tibor művészeti írásaiból és Horváth Ferenc grafikáiból rendezett kiállítás kapcsolódott.

*

A lundi egyetem Európai Etnológiai Intézetéből **Orvar Löfgren** a Néprajzi Kutató Csoport meghívására látogatást tett Budapesten és 1986. október 3-án előadást tartott „Egy nemzeti kultúra megszerkesztése: a svéd eset – avagy miért annyira svédek a svédek?” címmel.

*

Az ELTE Folklóre Tanszékének meghívására dr. Lutz Röhrich, a freiburgi egyetem néprajzi intézetének professzora 1986. október 6-án vetített képes előadást tartott „A fa a népi elbeszélésekben és használatban” címmel.

*

A TIT Országos Néprajzi Választmánya és Vas megyei Néprajzi Szakosztálya valamint a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztálya számos intézménnyel karöltve 1986. május 15–16-án Szombathelyen tudományos tanácskozást rendezett az űrvidéki magyarság néprajzi-szociológiai kutatásáról. Az előadások sorában ausztriai és hazai szakemberek foglalkoztak az űrvidék kulturális múltjával, dunántúli kapcsolataival, néprajzi, nyelvi és népzenei jellemzőivel. A szakmai tanácskozás eredményeként körvonalazódott egy kutatási társulás megalakításának igénye, amely lehetőség szerint segítséget nyújtana a burgenlandi Magyar Kulturális Egyesületnek az ausztriai magyarság népi kultúrájának megőrzéséhez. A kutatómunka elősegítésére kutatási archívum létrehozását is tervezik, ennek keretében mindenek előtt kurrens bibliográfia készítését. A kutatási társulás által kidolgozásra kerülő tudományos keretprogram rendszergazdája a szombathelyi Savaria Múzeum lesz.

*

A Nyitrán tanuló magyar főiskolások Juhász Gyula Ifjúsági Klubja rendszeres ismeretterjesztő előadástjeinek keretében 1986. október 16-án Liszka József Séta bölcsőhelyem körül című előadására került sor, amely a „Bevezetés a magyar néprajzba” alcímen, vetített képekkel kiegészítve voltaképpen a klubon belül alakítandó néprajzi kutatócsoport tevékenységét volt hivatott megalapozni. A csoport tagjai néhány hasonló jellegű, előkészítő foglalkozás után a Nyitra vidéki magyar falvakban, legelőször Gerencséren szándékoznak az előadó irányításával néprajzi kutatómunkát végezni.

*

1986. november 21–23. között Brüsszelben került megrendezésre a Néprajzi és Szociológiai Filmek III. fesztiválja, amely ez évben a magyar dokumentarista és játékfilmek visszatekintő szemléje. A brüsszeli Néprajzi Filmközpont (CEFE) rendezésében többek között Schiffer Pál, Moldován Domokos filmjei, a Közművelődési Információs Intézet videóprogramjai (Folklórünnep, Néptáncnyelven). A Magyar Filmintézet archív néprajzi anyagai és a Néprajzi Filmstúdió archív illetve új dokumentumfilmjei kerültek bemutatásra. Tari János képviselte a Néprajzi Múzeumot és a Közművelődési Információs Intézetet filmjeivel és videóprogramjaival a rendezvénysorozaton.

*

Társaságunk Nemzetiségi Szakosztálya 1986. május 7-én vitaülést rendezett a nemzetiségi bázismúzeumok és tájházak szakmai és módszertani feladatairól.

A szlovákiai magyar fiatalok és a néprajz

1983 tavaszán néhány fiatal szlovákiai magyar írójelölt, elsősorban Hodossy Gyula fáradhatatlan ösztönző- és szervezőmunkájának köszönhetően, Érsekújvárott, a Csemadok helyi szervezete égisze alatt a legfiatalabb szlovákiai magyar tollforgatók Iródia című összejelentését szervezte meg. A rendezvény vártnál nagyobb sikere (csaknem száz érdeklődő vett részt rajta) arra biztatta a szervezőket, hogy az összejelentéseket rendszeressé tegyék. Azóta aztán negyedévenként kerül sor hasonló rendezvényre, általában Érsekújvárott. Az ezekkel párhuzamosan kiadott, Hodossy szerkesztette, hasonló című füzetek másodikában a szervezőbizottság így fogalmazta meg a mozgalom célkitűzéseit: „Az Iródia egy csoportba szeretné tömöríteni a tehetséges író- és költőjelölteket. Reméljük, ezekből a tollforgatókból kialakul majd egy új nemzedék; ennek a körvonalai már érzékelhetőek a két Iródiára beérkezett anyagból. Arról, hogy mi ennek a mozgolódó fiatal nemzedéknek a küldetése, még nemigen beszélhetünk, de elsődleges célja feltétlenül irodalmunk megújítása és gazdagítása kell legyen (...) Az Iródia fórumot teremt, sőt teret biztosít az írásoknak azzal, hogy megjelenteti az IRÓDIA füzetet (...) Továbbá élő kapcsolatot tart fenn folyóirataink szerkesztőségeivel és a MADÁCH könyvkiadóval. Ezen felül előadásokra és vitákra ad lehetőséget (...) Az Iródia a rugalmasság, nyitottság, fejlődőképesség, EGYÜTTGONDOLKODÁS iskolája szeretne lenni. Ezért a tájékozási pontok megteremtését tűzte ki célul. Ami nem jelent mást, mint a követendő értékeink, lehetőségeink és olykor határaink megmutatása (...) Az Iródia szeretné, ha tagjai véleményük nyílt kimondásával, munkájukkal, alkotásaikkal és minden lehetséges megnyilvánulásukkal a továbbgondolást, továbbgondoltatást a lehetséges és a lehetetlen körülmények között is kikényszerítenék. Az eddig elmondottakból is kitűnik, hogy az Iródia célja nem külső elvárások kiszolgálása, illetve kielégítése, hanem kemény munka, a fiatal alkotók fejlődésének biztosítása, a maximális igényesség állandó szem előtt tartásával”.

Több mint három év távlatából elmondhatjuk, hogy nagyrészt sikerült a mozgalomnak eredeti célkitűzéseivel tartania magát. Valóban rugalmas, friss gondolkodású, problémaérzékeny, a minőség állandó javítására törekvő fiatalok fórumává vált. Egyszer azonban minden fiatal mozgolódás eléri azt a pontot, amikor már fiatalításra, át szervezésre van szüksége ahhoz, hogy valóban megfeleljen eredeti célkitűzéseinek, és ne csontosodjon meg. Az Iródia – belső fejlődése és a külső körülmények hatására – szintén ehhez hasonló nagy változások előtt áll most, ezért érdemes áttekinteni az eddig megtett utat. Annál is inkább, mivel a füzet sorozat 8. számától, a fentebb többször hangoztatott „együttgondolkodás iskolája” jegyében, az írásbeliség legtágabb értelmezésével fiatal néprajzi gyűjtők első szárnypróbálgatásainak is helyet adott lapjain. E sorok szerzője így fogalmazta meg ezt az új koncepciót a 8. füzet bevezetőjében: „Az IRÓDIA igazi célját akkor érheti el, ha nem szűkül be a (jól tudom: világokat magukba-foglalóan tág!) szépirodalmi műfajok meghatározta keretek közé. Értékeinket – ha vannak ilyenek – csak úgy találhatjuk meg, mutathatjuk fel, ha erre a megismerés min-

den eszközét: az emocionális művészt éppúgy, mint a racionális 'egzakt' tudományost felhasználjuk. A 'meglátások', eredmények, tanulságok közzétételéhez szükséges megfelelő formát, bármilyen úton-módon is szereztük be azokat, viszont meg lehet tanulni! A tanulás pedig – gyakorlás. Gyakorlás és időnkénti önfelmutatás, mintegy az elért fejlődés lemerése. Tulajdonképpen az IRÓDIA-füzetek eddigi fő jelentősége is abban rejlik, hogy egy serény műhelymunka időnkénti részeredményeit, a fejlődés lépcsőfokait villantja föl, s egyúttal – jellegéből adódóan – rögzíti is. Ilyen szempontból tehát semmi nem változik, csupán e műhelymunka válik – reméljük – sokszínűbbé...”

A továbbiakban pedig vegyük sorra az IRÓDIA-füzetekben eddig megjelent néprajzi tárgyú írásokat!

Az 1985 márciusában megjelent 8. szám tartalmazza Káplóczy Bea: A gyermek helye és feladatai a kéméndi családban c. leírását, amelyben a szerző a hagyományokba való belenevelődést mutatja be kéméndi gyűjtései kapcsán. Fazekas Mónika és Lakatos Mónika: Adalékok a hagyományos népi táplálkozás ismeretéhez Kéménden címmel elsősorban a lakodalom érendjét ismertetik. Szabó Ildikó: A kikapós menyecske címmel egy Kéménden lejegyzett trufát közöl, D. Kovács József pedig, Fejezetek egy készülő szakdolgozatból címen a gömői Dobfenek hagyományos kendermunkáit mutatja be. Végezetül Liszka József: A népi kultúra időszerűsége című, eredetileg az egyik Iródia-összejövételre készült előadásának szövegét olvashatjuk ebben a füzetben. A kiadványt Thain János (1885–1953) érsekújvári festőművész, tanár, néprajzi gyűjtő kislétföldi népművészeti tollrajzai egészítik ki.

Néprajzi írásokkal ismét a 11. számú füzetben találkozunk, ahol Angyal Béla: A gútai mezei bémunkások helyzete 1811-ben egy korabeli tanácsi jegyzőkönyv alapján és Écsi Gyöngyi: Peredi lakodalom című dolgozatait olvashatjuk.

A 13. számban a néprajzi rovat szerkesztője (e sorok írója) egy pályázati felhívást tesz közzé a katicabogárral kapcsolatos gyermekmondókák gyűjtésére. Ugyanabban a számban olvasható Babcsan Ágota: Az Ipoly mente régi női haj- és fejviseletének szókincse című dolgozata.

A 14. számban egy néprajzi tárgyú dolgozat kapott helyet, mégpedig ifj. Helmezy József: A halállal kapcsolatos hiedelmek és temetkezési szokások Kisgéresen című munkája.

Lényegében az IRÓDIA 17. számának felel meg, de különböző okok miatt más címen (Néprajzi Füzet) és sorszámozás nélkül jelent meg a legutóbb, 1986 augusztusában, egy teljesen tematikus, néprajzi összeállítás. Először a rovatvezető, egy borúlátó előszóban (Előszó, avagy elmélkedés arról, miért nem lett irodalmi-népmiszereti csoportosulás az IRÓDIA?) a néprajzi rovat megszűnését jelenti be, majd a fiatalon elhunyt Szabó Ildikóra emlékezve Kenyérsütés Kéménden című dolgozatát teszi közzé. Ezt követi Angyal Béla: Egy kamocsai asszony gyógyító tudománya és hiedelemmondái című adatközlése, majd a katicabogár-röptetők gyűjtésére meghirdetett pályázat eredményhirdetése. Összesen 12 katicabogárral és ugyanennyi, más állatokkal kapcsolatos gyermekmondóka olvasható az eredményhirdetés függelékeként. Angyal Béla: Egy alapiskolások között meghirdetett néprajzi gyűjtőpályázat tanulságai címmel egy gútai iskolában lezajlott pályázatról számol be és közli a legsikeresebb pályaművet (Nagy Angéla: Nagyszüleink háza). Az Olvasónaplóban Zsemberi Klaudia és D. Kovács József számolnak be röviden Vasas Samu: Népi gyógyászet; Balogné Horváth Terézia: Népi éksze-

rek és Csáky Károly: Honti barangolások című könyvéről. A Visszhang című rovatban Kocsis Aranka, B. Kovács István és Lábadi Károly véleményeit olvashatjuk az IRÓDIA néprajzi publikációs tevékenységéről.

E most bemutatott fiatal orgánium néprajzi tevékenységének fő erőssége abban rejlett, hogy magában hordozta a szlovákiai magyar néprajzi kutatások utánpótlása fokozatos növekedésének, a fiatal önkéntes kutatógárda kiépülésének lehetőségét. Most, hogy alig másfél esztendő, döccenőktől sem mentes működés után a kezdeményezés lezártnak tekinthető, a krónikásnak nem marad más dolga, mint felhívni a szakma figyelmét ezekre az eldugott, még eléggé bizonytalan hangú, kellő kritikával azonban hasznosítható rövid néprajzi leírásokra.

Liszka József

IN MEMORIAM

Száz éve született Pável Ágoston

A vasi közgyűjteményügy egyik legkiemelkedőbb egyénisége 1920-ban került Szombathelyre, szülőföldjének kulturális központjába. Pedagógiai munkája mellett 1924-től átvette a Vasvármegyei Múzeum könyvtárának vezetését, néhány év múlva a múzeum helyettes vezetője lett. 1928 és 1946 között a történeti Vas megye több mint száz településén gyűjtött tárgyakat, néprajzi adatokat. A múzeum néprajzi adattára több mint kétezer lapon őrzi Pável Ágoston tanulmányainak kéziratát, gyűjtőútjain készült néprajzi és nyelvészeti feljegyzéseit. A gyűjteménygyarapítás és a tudományos kutatás fellendítése érdekében alakította meg 1933-ban a Vasvármegyei Múzeumok Barátainak Egyesületét és indította meg a Vasi Szemle című tudományos és helytörténeti folyóiratot is. Ennek „Tulipántos láda” című rovatában közölte a falusi értelmiség köréből kikerült gyűjtők írásait, adatközléseit.

1940 nyarán vezette a Táj- és Népkutató Intézet szalafői kutatótáborát. A tábor egyik résztvevője, Szabó László rajztanár így emlékezik a közös gyűjtésre: „... egy-egy házba belépve mindig szerényen kezdte mondanivalóját, óvatosan tette fel kérdéseit. – Nézelődni jöttünk csak, nem zavarjuk magukat – kezdte a szokásos módon. Tudván azt, hogy a falusi embernek nincs felesleges ideje hosszas tere-ferére, főleg a nyári dologidőben... Az egyes objektumok rajzolgatásánál igényes volt, pontosságot, alapos munkát kívánt, a lényeges részletekre külön felhívta a figyelmet.”

Pável Ágoston tudományos pályája anyanyelvének – a „hazai szlovén” nyelvnek – vizsgálatával indult. Majd délszláv–magyar összehasonlító irodalomtörténeti közleményeket publikált. Az 1920-as évek közepétől **Bátky** Zsigmond hatására tudományos érdeklődésének központjába a magyar ház szerkezeti felépítése és tüzelőberendezése került. Így jött létre első tárgyi néprajzi tanulmánya (*Nyílttűzhelyes kályhák a hazai szlovénoknál*. Néprajzi Értesítő 1927.). Pável Ágoston a nyelvész és néprajzkutató a „Wörter und Sachen” elv követője volt. Szótárba szedte egy-egy paraszti porta felszerelésének egész terminológiáját. Leírta, hogy milyen tárgyakat, műveleteket jellemeztek a paraszti műszavak. Ezt a szemléletet mutatja be az *Őrségi képek* című néprajzi útinaplója is (Vasi Szemle 1936.). Főként a településformák és a gazdasági épületek sajátosságaira hívta fel a figyelmet.

Részlettanulmányai, mint pl. a *Rigászás a Vendvidéken és az Őrségben* (Néprajzi Értesítő 1942.) vagy a halála után megjelent a *Töktermelés és olajútés Szalafőn* (Ethnographia 1949.) az éles szemű, alapos gyűjtést végző etnográfust állítják elénk. 1938 és 1943 között az őrségi monográfiájához gyűjtött adatokat a köles- és hajdinatermelésről, a népi gyűjtögetésről, a lenfeldolgozásról és a pároló mosásról, mely munkáját korai halála miatt nem rendezhette sajtó alá.

Pável Ágoston nemcsak néprajzkutató és múzeumszervező volt. Egyszerre volt kutató tudós, nyelvész, irodalomtörténész, művészettörténész, tanár, muzeológus, könyvtáros, szerkesztő, tudományszervező s mindezek mellett költő és műfordító is. Mondhatnánk polihisztor, aki a néprajz területén is eredményesen munkálkodott.

M. Kozár Mária

Lajos Árpád emlékezete

1986. október 13-án, hétfőn a Magyar Néprajzi Társaság, a TIT Országos Néprajzi Választmánya, a Hazafias Népfront Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, illetve Miskolc városi Bizottsága, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumok Szervezete, valamint Dédestapolcsány község tanácsa többrészes emlékünnepséget tartott Lajos Árpád, a kiváló néprajzkutató (Párizs 1911–Miskolc 1976) születésének hetvenötödik, halálának tizedik évfordulója alkalmából.

Az ünnepségsorozat délelőtt Dédestapolcsányban, a temetőben, Lajos Árpád sírjánál kezdődött. Lajos Árpád kívánsága volt, hogy ide temessék. Sírjától gyönyörű kilátás nyílik a völgyben hosszan elhúzódó falura, a völgy körül magasodó hegyekre. A sírnál **Balassa Iván**, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke idézte fel Lajos Árpád alakját, ismertette életrajzát, utalva arra a szoros kapcsolatra, ami közte és bükkfi falvak, így Dédestapolcsány népe közt kialakult. Az emlékbeszédet követően a megjelentek megkoszorúzták a sírt; az egész ünnepséget keretbe foglalta a dédestapolcsányiak „hagyományörző” körének, valamint általános iskolásainak Lajos Árpád gyűjtötte dalokból és népi játékokból összeállított műsora.

Az emlékünnepség folytatására Miskolcon került sor, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumok Igazgatóságán. Délután először a TIT Országos Néprajzi Választmánya tartott ülést. Ez a rendezvény nem tartozott szorosan a Lajos Árpád megemlékezésekhez. Azért került itt és ekkor megrendezésre, mert az emlékünnepségen számos választmányi tag megjelent s így adott, magától értetődő volt, hogy a választmányi ülést – **Balassa Iván** elnökletével – megtartották.

A TIT Országos Néprajzi Választmányának ülése után került sor a Lajos Árpád emlékünnepségre. Az emlékünnepségen, amit miskolci általános iskolások népi játékka és tánca vezetett be, **Balassa Iván** elnökölt. Három előadás ismertette és méltatta Lajos Árpád életét és munkásságát. Az első előadást **Gaálné Környei Éva** tartotta (előadását **Dobrossy István** olvasta fel) Lajos Árpád életéről és összefoglaló módon munkásságáról. Kiemelte az előadás Lajos Árpád munkásságának közművelődési vonatkozásait, jelentőségét az iskolai oktató-nevelőmunka szempontjából. Ezt követően **Ujváry Zoltán** Lajos Árpádot, a folklórkutatót mutatta be, hangsúlyozva, hogy kutatónk a folklórjelenségek közösségi kapcsolataira, környezetére igen nagy figyelmet fordított (közös munkák, éneklő-mesélő-táncoló alkalmak, a fonó). Az emlékünnepséget **Kriston Vízi József** előadása fejezte be. Ő a játékkutatót, a játékkal elméletileg is foglalkozó, a játékról tudottakat rendszerezni kész etnográfus állította elének. Mindhárom előadás tárgyilagosan, mértéktartó módon szólt Lajos Árpád tevékenységének hasznáról, értékeiről. **Balassa Iván** zárszávaiban említés történt Lajos Árpád színes, nagyvonalú egyéniségéről is és arról is, hogy életében nem sok elismerést kapott, hogy kevesen értékelték meg, méltányolták. Pedig erre mind emberi magatartását, mind kutatói eredményeit illetően nagyon is rászolgált volna.

Dankó Imre

Meghalt Szentmihályi Imre

Zalaszentmihályfa 1924. február 11.—Zalaegerszeg 1986. június 12.

Halála nemcsak a Zala megyei, hanem az egész magyar néprajzi kutatás fájdalmas vesztesége. Azok közé tartozott, akik nem foglalkozásként, hanem kutatói elhivatottsággal dolgoztak, a megszállottak tiszteletre méltó makacsságával. Számára nem volt munkaidő, csak feladat, amit meg kellett oldania. Ha formálisan nem is, de őt kell tekinteni a Göcseji Múzeum megalapítójának, hisz az a csekélyke gyűjtemény, amit 1950-ben Zalaegerszegen átvett egy csíránál aligha tekinthető többnek. Szorgos gyűjtőmunkája eredményeként már egy évtized alatt jól válogatott és rendben tartott több-ezres gyűjtemény állott a raktárában, melyből 1953-ban a múzeum első kiállítása is megnyílhatott. Aktivitását jelzi, hogy 1961-ben már meg tudta jelentetni „A Göcseji Múzeum jubileumi évkönyve 1950–1960.” c. kötetet.

Múzeumi munkásságának második évtizedében tevékenysége a szabadtéri néprajzi gyűjtemény létrehozására koncentrálódott. Az épületek helyszíni kiválasztásának fáradtságos és felelősségteljes munkáját, a tudományos tervezést két munkatársával, Tóth Jánossal és Barabás Jenővel ugyan meg tudta osztani, de az épületek lebontásának, újra való felállításának töméntelen szakmai aprómunkája döntően az ő vállára nehezedett. Ezt az úttörő munkát ő nagy gonddal, éjt nappallá téve végezte. Ennek eredményeként 1967-ben meg is nyílt az ország első ilyen gyűjteménye, a Göcseji Falumúzeum.

De figyelemre méltó a muzeológiai munka mellett kutatói tevékenysége. A mondatkutatásban igen számottevő „A göcseji nép eredethagyománya” c. műve, amely ugyan sok vitát váltott ki, de módszerességét senki sem vonta kétségbe. Számos értékes tanulmánnyal írta be nevét Göcsej, Hetés, Lendva-vidék néprajzi, történeti kutatásának lapjaiba. Utolsó nagyszabású munkája „Körmend települése és népi építkezése a XVII. század derekán” I–II. kötet, már romlott egészségi állapotában, leszakalékolása után, 1980-ban jelent meg. Már ötven évesen egészségi gondokkal küzdött, de azért szakadatlanul dolgozott, ahogy a romlandó test ezt megengedte. Bár most eltávozott az élők sorából, maradandó örökséget hagyott ránk.

Barabás Jenő

TARTALOM

Társasági hírek	41
Tudományos tanácskozások	46
Személyi hírek	54
Kutatóink életéből	58
Kutatómunka	64
Kisebb hírek	69
Kiadványokról	71
In memoriam	74

NÉPRAJZI HÍREK

ETNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Attila Selmecz i Kovács

H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

**Die Zeitschrift informiert Sie über
das Program der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.**